

LUND UNIVERSITY

Priskontrollens politiska ekonomi. Några observationer. Bilaga 2

Jonung, Lars

Published in:

Prisreglering mot inflation? : slutbetänkande. Bilagor 1-6

1981

Document Version:

Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Jonung, L. (1981). Priskontrollens politiska ekonomi. Några observationer. Bilaga 2. I *Prisreglering mot inflation? : slutbetänkande. Bilagor 1-6* (Vol. 1981: 41, s. 133-188). (Statens offentliga utredningar). Liber.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

BILAGA 2

PRISKONTROLLENS POLITISKA EKONOMI. NÅGRA OBSERVATIONER

Av Lars Jonung

1 INLEDNING *)

Utgångspunkten för denna bilaga är slutsatsen i bilaga 1, bilaga 7 och bilaga 10 att nationalekonomisk teori och empiri ger inget eller föga stöd för användningen av prisregleringar som stabiliseringspolitiskt medel att bekämpa inflation. Genomgången i bilaga 1 av de teoretiska argumenten för och emot prisreglering som ett stabiliseringspolitiskt instrument leder till en kritisk inställning till priskontrollpolitikens möjligheter. Granskningen i bilaga 7 av pris- och lönerregleringar som prövats i andra länder under 1970-talet visar att dessa regleringsprogram inte haft någon märkbar dämpande effekt på den långsiktiga inflationstakten. Den ekonometriska studien i bilaga 10 av den svenska inflationstaktens bestämningsfaktorer under 1970-talet kommer till det resultatet att prisregleringarna under 1970-talet inte haft någon märkbar långvarig effekt på inflationstakten i Sverige.

Enligt dessa analyser förefaller priskontroller följaktligen vara ett ineffektivt medel för att begränsa inflationstakten.¹⁾ Politiker, såväl i regeringsställning som i opposition, har dock i de flesta industriländer förordat priskontroller som medel för att be-

*) Värdefulla synpunkter på innehållet i denna bilaga har lämnats av deltagare i det högre seminariet vid Nationalekonomiska institutionen vid Lunds universitet och av medarbetare vid konjunkturinstitutet. Författaren vill rikta ett särskilt tack till Eskil Wadensjö för givande kommentarer.

1) Priskontroller och priskontrollpolitik används här som liktydigt med prisregleringar och prisregleringspolitik.

kämpa prisstegringar. Kontroller har också införts i praktiskt taget samtliga OECD-länder under kortare eller längre perioder under 1970-talet.¹⁾

När nu nationalekonomisk analys ger så lite stöd för användningen av priskontroll eller t.o.m. förkastar detta medel, vilka är då orsakerna till att prisregleringar tillgrips? Det är denna fråga som diskuteras i föreliggande bilaga. Syftet är således att studera priskontrollens politiska ekonomi, dvs. att granska vilka mekanismer som bidragit till att priskontroller utnyttjats i den ekonomiska politiken. En förståelse av priskontrollens politiska ekonomi är väsentlig eftersom nationalekonomins traditionella modeller som regel inte lämnar något utrymme för användningen av priskontroll som ett inflationsdämpande instrument. Man behöver därför uppmärksamma företeelser som inte direkt finns med i de traditionella modellerna för att kunna analysera och förklara förekomsten av priskontrollpolitik.

Bilagan består av två huvudavsnitt. Det första behandlar sambandet mellan ekonomi och politik med tonvikten på det stabiliseringspolitiska perspektivet. Detta utgör bakgrunden till det andra huvudavsnittet, vilket diskuterar priskontrollinstrumentet i det politiska systemet. De svenska och amerikanska erfarenheterna av prisregleringar under 1970-talet illustrerar framställningen.

Den priskontrollpolitik som behandlas är sådan som använts i det uttalade syftet att dämpa uppgången i den allmänna prisnivån. Denna form av priskontroll kan betecknas som inflationskontroll eller inflationsreglering. Det finns andra former av priskontroll i Sverige, inriktade på specifika marknader, såsom kreditmarknaden och marknaden för jordbruksprodukter, vilka införts med andra motiv än stabiliseringspolitiska. Litteraturen kring dessa marknadsspecifika prisregleringar berörs inte här.

1) Priskontrollpolitik är för övrigt ingen ny företeelse. Användningen av prisregleringar i syfte att bekämpa inflation har en historia som går tillbaka till antiken. Se genomgången i Schuettinger och Butler (1979).

2 SAMBANDET EKONOMI-POLITIK

2.1 Inledning

Traditionellt har nationalekonomin studerat egenskaper hos och processer på olika marknader, dvs. analyserat det ekonomiska systemet. Politiker och politiska system liksom institutioner som statsförvaltningen och rättsväsendet har befunnit sig utanför det ekonomiska studiefältet. En aktuell nationalekonomisk forskningsinriktning söker analysera samband mellan politiska och ekonomiska aktiviteter.¹⁾ En central tanke i denna forskning är att det finns ett beroendeförhållande mellan de politiska och de ekonomiska systemen.

En betydande del av 1970-talets forskning kring sambanden mellan ekonomi och politik har behandlat konjunkturpolitiska förhållanden. Ekonomer har utgått från modeller med två sektorer: ett politiskt och ett ekonomiskt system, där det politiska systemet består av väljarna, regeringen/riksdagen och de myndigheter som genomför regeringens/riksdagens beslut, dvs. den offentliga förvaltningen. Till den politiska sektorn hör också en konstitution som anger det politiska systemets grundläggande regler. Regeringens konjunkturpolitik antas påverkad av målet att återväljas i kommande val. Väljarna förutsätts bedöma regeringen på grundval av det ekonomiska läget. De håller således regeringen ansvarig för konjunkturutvecklingen såsom denna återspeglas i bl.a. inflations-takten och arbetslösheten.²⁾ Se figur 2.1 som ger en enkel beskrivning av denna modellansats.

Ekonomer har byggt ut denna bild av sambandet mellan konjunktur-

1) Denna forskningsinriktning går bl.a. under beteckningen "modern political economy" eller "the new political economy". Den omfattar bl.a. "public choice"-teorin och element från statsvetenskapen. Se t.ex. Frey (1978a) och introduktionen till Whiteley (1980).

2) Detta antagande brukar motiveras med det allmänna genombrottet för den keynesianska konjunktursynen under efterkrigstiden. Keynesianismens budskap var i korthet att konjunkturutvecklingen kunde och följaktligen borde styras genom en "aktiv" stabiliseringspolitik.

politik och politiska förändringar med mer detaljerade antaganden rörande uppträdandet hos bl.a. regeringen, förvaltningen, intressegrupperna och väljarna. Den offentliga förvaltningen kan t.ex. arbeta med mål, som inte nödvändigtvis sammanfaller med regeringens. Andra faktorer än rent ekonomiska, såsom tidigare erfarenheter av partiets maktinnehav och politikernas popularitet och personlighet, kan utöva ett inflytande på väljarna.

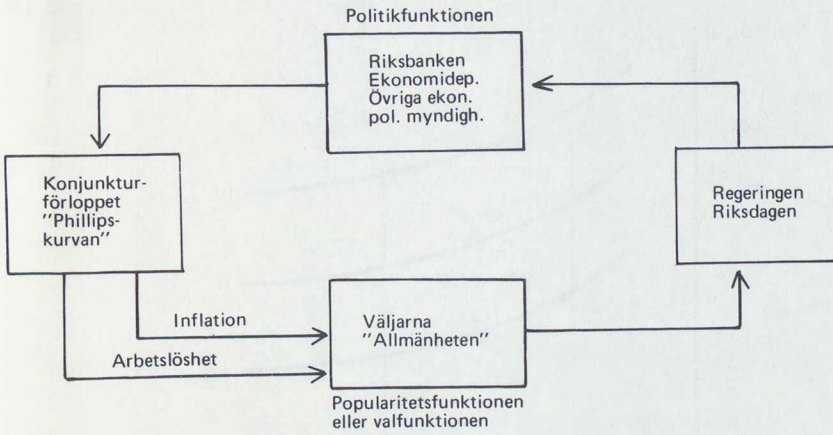
Den centrala poängen i ovanstående beskrivning är att väljarna påverkas av den stabiliseringspolitiska utvecklingen. Det finns därför incitament för regeringen att genom stabiliseringspolitik söka styra ekonomin i syfte att influera väljarnas attityder. Resonemanget ovan förutsätter en politisk konkurrens inom ramen för politisk demokrati med regelbundet återkommande allmänna val.¹⁾

2.2 Sambandet inflation-arbetslöshet

Både den teoretiska och den empiriska forskningen kring sambandet mellan konjunkturutvecklingen och konjunkturpolitiken ger inflationstakten och sysselsättningen en central roll. Många ekonomer anser att inflationen och arbetslösheten utövar ett betydande inflytande på väljarnas attityder. Stabiliseringspolitiken är därför inriktad på att styra prisnivån och arbetslösheten. Dessa variabler förutsättes påverka den sittande regeringens popularitet på så sätt att en uppgång i inflationstakten och/eller arbetslösheten minskar regeringens politiska stöd. Resonemanget presenteras i figur 2.1.

1) Enligt vissa ekonomer bestäms de konjunkturpolitiska resultat som det politisk-ekonomiska systemet genererar i betydande utsträckning av de lagar och författningar som gäller för den politiska sektorn. En metod för att påverka de resultat som politiken når är att ändra incitamentstrukturen, dvs. regelsystemet för den politiska processen.

Figur 2.1 Sambandet mellan ekonomisk politik och konjunktur-
utveckling

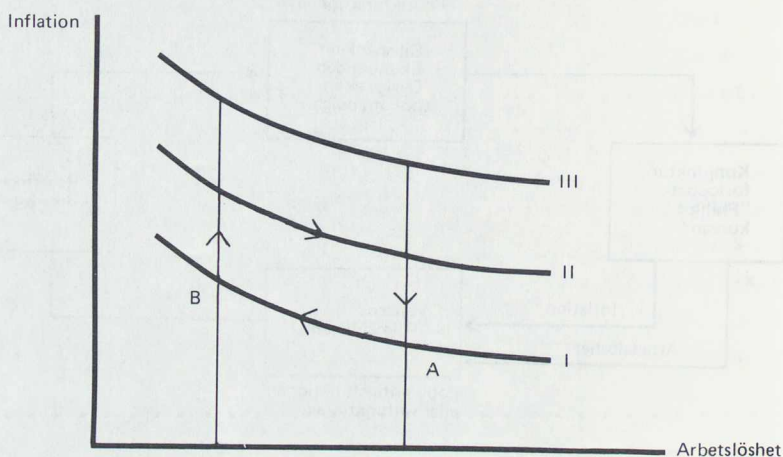

Kommentar: Figuren bygger på bl.a. Frey (1978b) och (1979).

Relationen mellan inflation och arbetslöshet i politisk-ekonomiska modeller av det slag som återges i figur 2.1 brukar beskrivas med den s.k. Phillips-kurvan. Denna anger ett negativt samband mellan inflationstakt och arbetslöshet. Se figur 2.2. Phillips-kurvan representerar ett bytesförhållande för stabiliseringspolitiken: skall arbetslösheten minska så måste en högre inflation bli följden; om målet för konjunkturpolitiken är att reducera inflationen måste en högre arbetslöshet accepteras - i varje fall på kort sikt.¹⁾

1) En enkel beskrivning av den svenska Phillips-kurvan finns i Jonung och Wadensjö (1980). Jämför också med presentationen i bilaga 7.

Figur 2.2 Sambandet inflation-arbetslöshet (Phillips-kurvan) och valcykeln

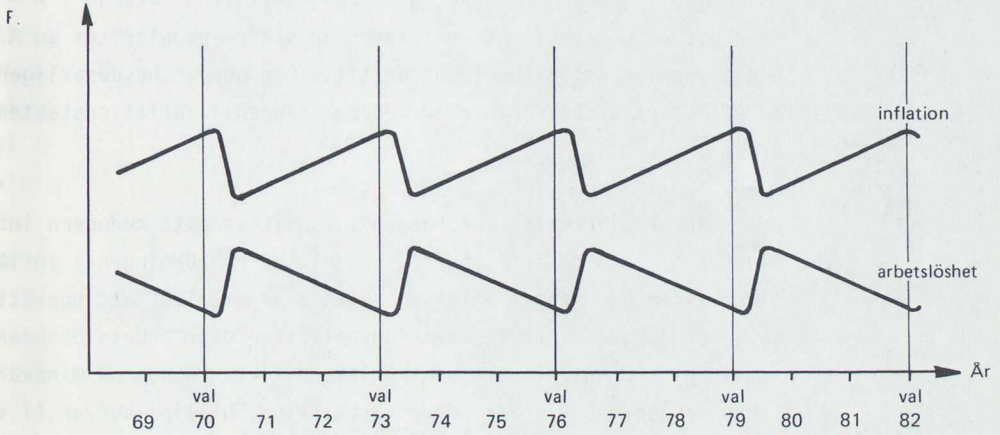
Kommentar: Figuren bygger på Lindbeck (1975).

Ursprungligen formulerades Phillips-kurvan som en beskrivning på ett samband mellan enbart inflation och arbetslöshet. Sedan slutet av 1960-talet har ekonomer också betonat inflationsförväntningarnas inflytande på pris- och lönebildningen. Deras argument säger i korthet att en ökning i den förväntade inflationen förskjuter Phillips-kurvan uppåt. Phillips-kurvans läge bestäms således av de rådande inflationsförväntningarna. När inflationsförväntningarna inkluderas i det ursprungliga Phillips-sambandet, får man en rad kortsiktiga Phillips-kurvor. Jämför med figur 2.2 där Phillips-kurvan III representerar en större förväntad inflation än kurvan II, som i sin tur bygger på en inflationsförväntning på en högre nivå än kurvan I.

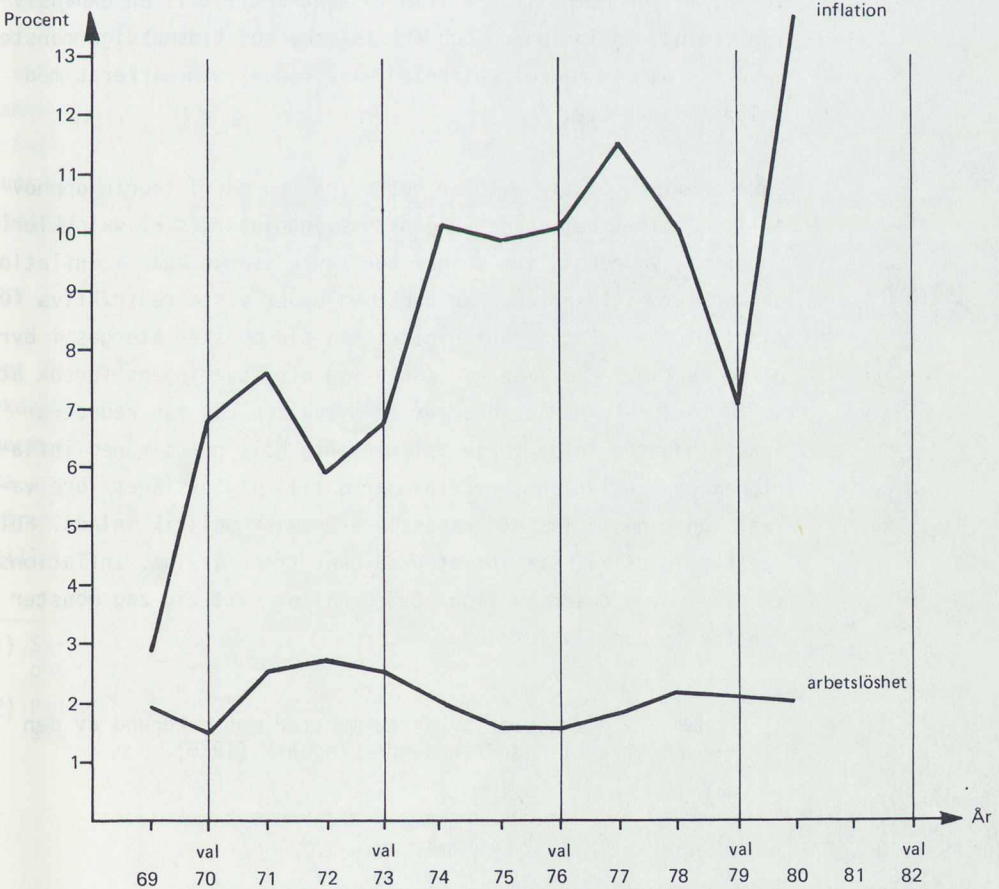
Då inflationsförväntningarna införs i diskussionen tillkommer ett dynamiskt element. Den ekonomiska politikens utformning påverkar den tidsmässiga utvecklingen av inflationen och arbetslösheten. Under vissa förutsättningar kan det vara fördelaktigt för regeringen att planera den ekonomiska politiken för hela mandatperioden på ett sådant sätt att återvals chanserna maximeras vid val tillfället. En teori för en sådan politik illustreras i figur 2.2 och i övre delen av figur 2.3.

Figur 2.3 Inflationen, arbetslösheten och den politiska konjunkturcykeln i Sverige 1969-1980.

a) Den politiska konjunkturcykeln.
Schematiskt förlopp enligt bl.a. Frey (1978a).

b) Faktisk utveckling 1969-1980

I lämplig tid före valet inriktas konjunkturpolitiken på att reducera arbetslösheten genom en expansiv politik. Ekonomin rör sig då längs den kortsiktiga Phillips-kurvan I från utgångsläget A mot läget B i figur 2.2. Vid valet befinner sig ekonomin på väg mot B med lägre arbetslöshet och högre inflationstakt än i A - en position som antas ge regeringen en större popularitet än A. Den expansiva politiken förutsätts till en början huvudsakligen ha effekt på sysselsättningen medan ökningen i inflationstakten dröjer.

Efter valet blir målet för konjunkturpolitiken att reducera inflationstakten och de inflationsförväntningar som ökningen i inflationstakten har skapat eftersom läget B är omöjligt att upprätthålla på längre sikt. Åtstramningspolitiken ökar arbetslösheten samtidigt som inflationen och inflationsförväntningarna minskar. Ekonomin återgår via den högre kortsiktiga Phillips-kurvan II till utgångsläget A, där regeringen återigen, lagom inför det kommande valet, lägger om politiken från en kontraktiv till en expansiv inriktning. Inflationens och arbetslöshetens tidsmässiga mönster uppvisar här en medsols cirkelrörelse (loop) som markeras med pilar i figur 2.2.¹⁾

En ekonomisk politik av ovan beskrivna typ ger i teorin upphov till politiskt betingade konjunktursvängningar, s.k. valcykler. En stabil valcykel, som skapar konstanta svängningar i inflationen och arbetslösheten, kan uppkomma under vissa restriktiva förutsättningar. Ett sådant hypotetiskt tidsmönster återges i övre delen av figur 2.3. Man kan tänka sig att regeringens försök att styra konjunkturen åstadkommer en situation där man reducerar arbetslösheten inför varje val men inte helt pressar ned inflationen och inflationsförväntningarna till utgångsläget före valet, innan nästa fas med expansiv ekonomisk politik inleds. Följden skulle då bli att inflationen ökar trendmässigt. Inflationstakten i övre delen av figur 2.3 behåller sitt zig-zag mönster men får en positiv lutning.

1) En närmare diskussion av detta mönster mot bakgrund av den svenska utvecklingen finns hos Lindbeck (1975).

2.3 Svenska erfarenheter

Det finns vid det här laget ett betydande antal empiriska studier rörande sambandet mellan konjunkturutveckling och ekonomisk politik.¹⁾ Dessa studier, som huvudsakligen behandlar amerikanska och engelska erfarenheter, kan grovt delas upp i tre grupper. Den ena gruppen behandlar effekterna av makroekonomiska fluktuationer på valutslag, den s.k. valfunktionen, eller på regeringens popularitet såsom den registreras i opinionsundersökningar, den s.k. popularitetsfunktionen. Se också figur 2.1.

Den andra gruppen av studier rör regeringens uppträdande, dvs. hur de ansvariga för den ekonomiska politiken söker styra ekonomin. Dessa undersökningar behandlar den s.k. politikfunktionen. Den tredje gruppen - en grupp med relativt få bidrag - söker testa fullständiga modeller över sambandet mellan ekonomi och politik. Hittills har huvuddelen av de empiriska granskningarna rört popularitets- och valfunktioner.²⁾

I detta avsnitt presenteras några empiriska undersökningar av sambandet mellan konjunkturutveckling och politiska förändringar i Sverige, i första hand under 1970-talet. Först behandlas konjunkturutvecklingens inflytande på väljarnas attityder och på valutgångar. Sedan behandlas debatten om valcykler.

2.3.1 Konjunkturrens inflytande på väljarna

Det finns ett fåtal undersökningar för Sverige om hur samhälls-ekonomiska fluktuationer påverkar allmänhetens attityder till regering och opposition. Jonung och Wadensjö (1979b) använder sig av de opinionsundersökningar som Sifo regelbundet genomfört sedan våren 1967 för att analysera hur inflationen, arbetslösheten och tillväxten i real disponibel inkomst påverkat det socialdemokra-

1) Se t.ex. Frey (1979), Paldam (1979) och (1981) och Jonung och Wadensjö (1979b).

2) Paldam (1981) uppskattar att det tillkommit ca ett hundratal studier av detta slag under 1970-talet.

tiska partiets popularitet.

De utgår ifrån följande ekvation för sina empiriska beräkningar.¹⁾

$$S = a + b U + c P + d Y + e$$

där S står för det socialdemokratiska partiets popularitet såsom den mäts enligt Sifo, U står för arbetslösheten och P för inflationstakten, Y för tillväxten i real disponibel inkomst och e är en felterm.

De gör en rad skattningar för perioden mars 1967 - september 1976 samt för perioden oktober 1976 - augusti 1978. Den förstnämnda perioden representerar ett obrutet socialdemokratiskt maktinnehav. Den sistnämnda täcker den första regeringen Fälldin. Enligt teorin skall man vänta sig att arbetslöshet och inflation påverkar regeringens popularitet negativt, dvs. att koefficienterna b och c är negativa. Tillväxten i disponibel inkomst förväntas däremot ha ett positivt inflytande på den beroende variabeln, dvs. koefficienten d är positiv. När socialdemokraterna befinner sig i opposition bör tecknen bli omkastade.

Resultaten från deras skattningar för perioden 1967:03-1976:09 visar bl.a. att såväl arbetslösheten som inflationen och den disponibla inkomsten har de förväntade tecknen. En ökning av arbetslösheten liksom i inflationstakten reducerar socialdemokraternas popularitet. När skattningar görs för socialdemokraterna i opposition under perioden 1976:10-1978:08 inträffar en omkastning av tecknen för koefficienterna för arbetslöshet och inflation. I oppositionsställning vinner således socialdemokraterna i popularitet på en ökning i såväl arbetslöshet som inflation medan den borgerliga regeringen förlorar.

1) Denna ansats bygger på att väljarna har kunskap om den faktiska utvecklingen av arbetslöshet, inflation och disponibel inkomst. Vissa forskare betonar att väljarnas uppfattning om det konjunkturpolitiska läget bör ges en central plats i politisk-ekonomiska modeller. Se t.ex. Alt (1979).

Dessa beräkningar stöder uppfattningen att makroekonomiska fluktuationer påverkar väljarnas attityder till regering och opposition i Sverige. Resultatet sammanfaller med slutsatserna i undersökningar för andra länder som USA, England och Västtyskland.¹⁾

Det finns ett fåtal studier kring konjunkturreffekter på valutslagen i Sverige.²⁾ En tidig empirisk granskning gjordes av Rydén (1950) som belyste sambandet mellan konjunkturer och allmänna val till riksdagens andra kammare mellan 1896 och 1948. Han använde sig av ett politiskt index vars utveckling han sökte förklara med två konjunkturvariabler: ett aktiekursindex och ett index för jordbrukarinkomsterna. Han fann att valutgången i Sverige i fredstid hade varit starkt beroende av industrikonjunkturen men knappast av jordbrukets ekonomiska utveckling. Rydéns material utnyttjades av Jonung och Wadensjö (1979a) för en fördjupad analys, som bygger på en mer avancerad testmetod än den som Rydén ursprungligen arbetade med. De drar slutsatsen att makroekonomiska faktorer haft ett inflytande på andrakammarvalen i Sverige.³⁾

2.3.2 Regeringens inflytande på konjunkturen

Den första undersökningen om förekomsten av valcykler i Sverige presenteras av Lindbeck (1975). Han täcker perioden 1948-1974 och diskuterar sambandet inflation - arbetslöshet och konjunkturpolitikens möjligheter att skapa valcykler i en öppen ekonomi som den svenska. Hans slutsats är att den svenska regeringen vid vissa val - främst 1964 och 1968, men även 1970 och 1973 - lyckades med en ur valtaktisk synpunkt relativt framgångsrik konjunkturpolitik.

- 1) För en genomgång av dessa undersökningar se Frey (1979) och Paldam (1981).
- 2) Johan Akerman, professor i nationalekonomi vid Lunds universitet, inspirerade denna forskning på 1940- och 1950-talet. Se Akerman (1946). Han var en föregångare i forskningen kring relationerna mellan det ekonomiska och det politiska systemet.
- 3) Madsen (1980) studerar tretton val i Sverige under perioden 1924-1973. Han finner att makroekonomiska fluktuationer har haft ett signifikant inflytande på valutslagen.

Han är emellertid försiktig i sin bedömning och påpekar att detta resultat kan bero på såväl tur som skicklighet. Lindbeck betonar starkt svårigheterna för regeringen att självständigt bestämma konjunkturcykelns tidsmässiga placering i en öppen ekonomi med kraftiga internationella störningar.

Förekomsten av politiskt betingade konjunktursvängningar i Sverige under 1970-talet kan lämpligen diskuteras med utgångspunkt från figur 2.3. Denna bygger på samma ansats som Lindbecks. Figuren täcker åren 1969-1980. Det schematiska förloppet för en valcykel återges i den övre delen av figuren. I "lämplig" tid före valet skall man vänta sig en nedgång i arbetslösheten och en uppgång i inflationstakten, orsakad av en expansiv ekonomisk politik. En tid efter valet skall sedan följa en åtstramning med fallande inflationstakt och stigande arbetslöshet.

Nedre delen av figur 2.3 beskriver den faktiska utvecklingen i Sverige under 1970-talet. Det visar sig att arbetslöshetskurvan faller något inför valen 1970, 1973 och 1979 och ligger konstant inför valet 1976. Den stiger också efter valen 1970 och 1976 men fortsätter att gå ned efter valet 1973. Den är konstant efter valet 1979. Inflationen stiger före valen 1970, 1973 och 1976 men faller under valåret 1979. Inflationstakten är till skillnad från arbetslösheten trendmässigt stigande under hela decenniet. Den ekonomiska politiken har således inte pressat ned inflationstakten och inflationsförväntningarna så att ekonomin återgått till den ursprungliga Phillips-kurvan såsom teorin för valcykeln beskriver i figur 2.2.¹⁾

Det finns ett visst men svagt stöd för uppfattningen att den ekonomiska politikens uppläggning i Sverige påverkats av tidpunkten för riksdagsvalen enligt Lindbecks diskussion och beskrivningen i figur 2.3. Det krävs dock mer ingående och omfattande studier för att belysa denna fråga. Det skulle vara värdefullt att även

1) Madsen (1980) undersöker med hjälp av regressionskattningar existensen av en valcykel i sysselsättningen och i de offentliga utgifterna i Sverige under åren 1951-1976. Han finner inget stöd för förekomsten av valcykler i dessa variabler.

undersöka i vilken utsträckning regeringen försökt använda konjunkturpolitiken i syfte att påverka valutgången. Det är möjligt att stabiliseringspolitiska åtgärder vidtagits utan att dessa fått någon signifikant effekt på den faktiska konjunkturutvecklingen på grund av motverkande förändringar i samhällsekonomin.¹⁾

De svenska erfarenheterna kan sammanfattas på följande sätt. Det finns ett gott stöd för uppfattningen att makroekonomiska storheter som inflation och arbetslöshet påverkar väljarnas ställningstagande. Det är mer osäkert om och i vilken utsträckning regeringen försökt och lyckats styra konjunkturutvecklingen efter valtaktiska mål.

Diskussionen i detta avsnitt har byggt på uppfattningen om ett ömsesidigt beroendeförhållande mellan det politiska och det ekonomiska systemet, där huvudintresset har varit koncentrerat på arbetslöshetens och inflationens betydelse. Prisregleringen är ett av flera ekonomisk-politiska instrument som används i stabiliseringspolitiken. Det torde därför vara fruktbart att se förekomsten av priskontroller i detta politisk-ekonomiska perspektiv. Denna tanke granskas närmare i nästföljande avsnitt.

1) En detaljerad empirisk undersökning av förekomsten av valcykler i 17 OECD-länder finns hos Paldam (1979). Hans slutsats är att en politiskt betingad cykel existerat i dessa länder.

3 PRISKONTROLLEN I DET POLITISKA SYSTEMET

3.1 Den svenska priskontrollen

Priskontroller har använts i ett uttalat stabiliseringspolitiskt syfte i Sverige under praktiskt taget hela 1970-talet. Sedan slutet av år 1970 har sådana kontroller varit ett permanent inslag i svensk ekonomisk politik. Några politiska aspekter på dessa kontroller diskuteras här först på en aggregerad och sedan på en disaggregerad nivå.

3.1.1 Priskontrollgradens utveckling

Teorin för valcykeln säger att regeringen utformar stabiliseringspolitiken i syfte att förstärka väljarstödet inför val. Man skulle vänta sig enligt detta resonemang att även priskontrollgraden i den svenska ekonomin uppvisar ett valtaktiskt betingat mönster, där omfattningen av prisregleringar är som störst under valår. Den kortsiktiga politiska fördelen av lägre inflationstakt genom priskontroller skulle värderas högre under ett valår. Under övriga år skulle välfärdslusterna orsakade av prisregleringar få en större vikt än under valår samtidigt som den politiska vinsten av lägre inflationstakt genom regleringar är mindre. Åren före och efter val skulle priskontrollgraden följaktligen vara mindre.¹⁾

Den totala omfattningen av priskontroller, mätt som de enligt prisregleringslagen prisreglerade varornas och tjänsternas andel av den totala konsumtionen under 1970-talet, beskrivs i tabell 3.1 och figur 3.1. (Förutom prisregleringar enligt prisreglerings-

1) Ett samband mellan priskontroller och valtaktik diskuteras även i genomgången av utländska pris- och löneregleringar i bilaga 7. Jämför med slutsatsen i avsnitt 5 i bilaga 7: "Det förefaller sålunda som om regeringarna i flera länder lagt valtaktiska aspekter på konjunkturpolitiken och infört prisstopp i samband med att val varit förestående. Inför valet i USA, Italien och Frankrike år 1972 infördes prisstopp och myndigheterna bedrev samtidigt en expansiv ekonomisk politik för att minska arbetslösheten. Samma typ av åtgärder vidtogs i Storbritannien inför valet 1974. Även i Sverige infördes ett prisstopp under hösten 1970 i nära anslutning till val."

Lagen har SPK under större delen av 1970-talet genomfört en prisövervakning som i praktiken utgjort en form av prisreglering. Prisövervakningen har i det närmaste täckt hela den privata konsumtionen.) Enligt tabell 3.1 och figur 3.1 är priskontrollgraden högre under valår än under året dessförinnan vid tre av fyra val under 1970-talet. Ökningen i omfattningen av de prisregleringar som bygger på prisregleringslagen från året före valåret till valåret är ganska liten från 1972 till 1973 och från 1975 till 1976. Dessutom stiger priskontrollgraden under året efter valet vid tre av fyra tillfällen, nämligen 1971, 1974 och 1977. Bilden av priskontrollgradens utveckling i figur 3.1 ger således föga stöd för ett klart valmönster.

Tabell 3.1 Priskontrollgraden, inflationstakten, arbetslösheten och valperioderna under 1970-talet.

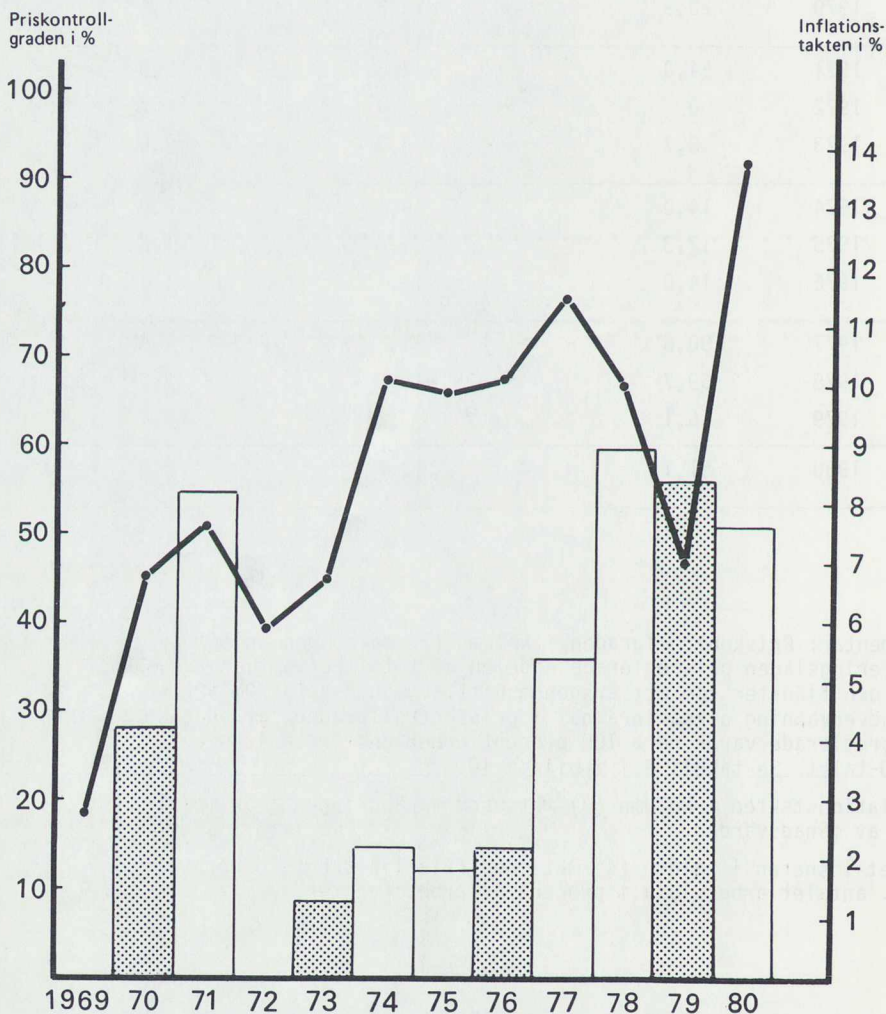
	År	Priskontrollgraden Procent	Inflationstakten Procent	Arbetslösheten Procent
	(1)	(2)	(3)	(4)
	1969	0	2,8	1,9
val	1970	20,9	6,8	1,5
	1971	54,0	7,6	2,5
	1972	0	5,9	2,7
val	1973	8,7	6,7	2,5
	1974	14,0	10,1	2,0
	1975	12,3	9,8	1,6
val	1976	14,0	10,1	1,6
	1977	30,6	11,5	1,8
	1978	59,7	10,0	2,2
val	1979	56,1	7,0	2,1
	1980	51,1	13,7	2,0

Kommentar: Priskontrollgraden i kolumn (2) mäter den enligt prisregleringslagen prisreglerade andelen av total konsumtion av varor och tjänster som ett årsgenomsnitt av månadsdata. Om SPK:s prisövervakning också inräknas i priskontrollgraden, är andelen prisreglerade varor nära 100 procent under de flesta åren av 1970-talet. Se tabell 3.1 i bilaga 10.

Inflationstakten i kolumn (3) mäts som förändringen i årsmedeltal av månadsvärden.

Arbetslösheten i kolumn (4) mäts med relativa arbetslöshetstal, dvs. antalet arbetslösa i procent av arbetskraften.

Figur 3.1 Priskontrollgraden (staplar), inflationstakten (heldragen linje) och valperioderna under 1970-talet.
Valåren är skuggade.

Källa: Se tabell 3.1

Det förefaller att döma av figur 3.1 som att en kraftig ökning i inflationstakten medfört en ökning av priskontrollgraden ungefär samtidigt eller efter en viss tidsförskjutning. Højningen 1977 motiverades av devalveringarna under våren och början av hösten det året, då priskontrollgraden för mars-april och september-oktober låg över 70 procent. Se tabell 3.1 i bilaga 10. Devalveringarna i sin tur kan hänföras till en alltför snabb inhemsk inflation, i förhållande till de länder som Sverige höll en fast växelkurs till. Inflationen utlöste här - fast indirekt och med en viss tidsförskjutning - en skärpning av kontrollernas omfattning.

Löneavtalet 1978-1979 omfattade bestämmelser om en s.k. garanti-regel. Denna föreskrev omförhandlingar om konsumentprisindex översteg vissa i förväg angivna värden under avtalsperioden. Regeringen höjde priskontrollgraden 1978 i syfte att hålla inflationstakten inom den ram som angavs i avtalet och hindra omförhandlingar. Den höga priskontrollgraden under 1979 på 62 procent förklaras också av förekomsten av garantiregeln. Det allmänna prisstoppet och medföljande höga priskontrollgrad under våren 1980 utgjorde ett led i regeringens politik att underlätta en överenskommelse i avtalsförhandlingarna. Även de centrala löneavtalen för 1980 och 1981-1982 innefattade garantiregler.

Resonemanget kan sammanfattas på följande sätt. Den långsiktiga tillväxten i den totala priskontrollgraden (omfattande de prisregleringar som täcks av prisregleringslagen) i Sverige under 1970-talet är associerad med inflationstaktens trendmässiga tillväxt. Regleringarna förefaller ha tillkommit som en reaktion på en stigande prisnivå. Kopplingen mellan avtalsförhandlingar och priskontroller är ett nytt inslag i slutet av 1970-talet. Denna utveckling, dvs. tillkomsten av s.k. garantiregler, har förstärkt incitamentet för regeringen att utnyttja priskontroller. Någon klar valcykel kan knappast skönjas (omfattande de prisregleringar som täcks av prisregleringslagen) under 1970-talet.

3.1.2 Urvalet av priskontrollerade varor och tjänster

Den svenska priskontrollpolitiken under 1970-talet har varit baserad på 1956 års prisregleringslag (1956:236). Vissa skärpningar av denna lag gjordes 1973 (1973:301). Förarbetena till 1973 års ändring utgår från att priskontroller skall användas i ett stabiliseringspolitiskt syfte.¹⁾ Enligt lagtexten kan prisreglerande åtgärder vidtas bl.a. då det "uppkommit fara för allvarlig prisstegring inom riket på viktigare varu- eller tjänsteområde".

Vilka principer skall man vänta sig som vägledande enligt ekonomisk teori vid urvalet av prisreglerade områden? Den amerikanske ekonomen Charles Cox (1980) har utvecklat en modell för att besvara denna fråga. Hans modell, som av allt att döma är den enda inom sitt område, är intressant att beskriva här eftersom den torde vara tillämplig i betydande utsträckning på de svenska erfarenheterna.

Cox påpekar inledningsvis att priskontroller inte kan avskaffa inflation. Det tillhör standardövningarna i ekonomisk teori att visa hur ett reglerat pris under marknadspriset leder till över-skottsefterfrågan, ransonering på andra grunder än priset och felallokering av resurser. Enligt honom saknas det däremot kunskap om hur priskontroller mera i detalj fungerar. Hur kommer användningen av kontroller att variera från industri till industri och vilka industrier kommer att kontrolleras? Vem vinner och vem förlorar på priskontroller? Hur anpassar sig företaget för att undvika eller dämpa effekterna av kontroller? Av dessa tre frågor söker Cox besvara den förstnämnda.

Cox utgår från att målet för den priskontrollerande myndigheten är att maximera det politiska stödet mätt i röster, pengar eller andra resurser för de makthavande politikerna. Han sätter likhetstecken mellan den priskontrollerande myndighetens mål och

1) Se departementspromemorian "Prisreglering som stabiliseringspolitiskt instrument" (Ds H 1972:4).

regeringens.¹⁾ Han antager vidare att en nedgång i inflationstakten ökar det politiska stödet och att välfärdsförlusten (deadweight loss) av regleringarna minskar det politiska stödet. Förekomsten av t.ex. köer och minskad tillgång på prisreglerade varor är således en politisk kostnad för ett kontrollprogram. Den prisreglerande myndigheten, som har en given budget, söker balansera de politiska intäkterna för varje reglerad industri eller varugrupp mot övervakningskostnaden och de politiska kostnaderna.²⁾

Cox påpekar att det inte är helt klart vilka politiska intäkter som priskontroller ger. De kan i princip vara av två slag, dels stabiliseringspolitiska, dvs. priskontroller gör inflationstakten temporärt lägre än vad den annars skulle varit, dels fördelningspolitiska, dvs. priskontrollerna används för att överföra inkomster från vissa grupper till andra. Han lämnar denna fråga öppen i sin modell men antyder att det vore värdefullt om teorin kunde utvecklas för att avgöra den relativa betydelsen av stabiliseringspolitiska och fördelningspolitiska mål. I modellen är den priskontrollerande myndighetens mål att hålla nere inflationstakten genom att dämpa prisstegringarna i olika industrigrenar, där varje industrigren har en speciell struktur. Kostnaderna för att kontrollera en industri beror på denna struktur.

Den modell som Cox bygger ger upphov till en rad testbara empiriska implikationer. Modellen förutsäger att priserna kommer att hållas lägre i de industrier vars varor och tjänster har stora vikter i det officiella prisindexet därför att effekten av priskontrollen på prisindex är proportionell till vikten. Priserna kommer att hållas mer under jämviktsprisnivån i industrier med oelastiskt utbud och mer elastisk efterfrågan därför att den väl-

-
- 1) En möjlig utveckling av modellen vore att tillåta olika målfunktioner för den prisreglerande myndigheten och regeringen.
 - 2) På kort sikt är budgeten given för den prisreglerande myndigheten. På lång sikt kan budgeten ökas om priskontrollprogrammet förbättrar det politiska stödet för de politiker som är ansvariga för prisregleringarna. Detta är ett skäl till att den priskontrollerande myndigheten strävar efter att anpassa sig till politikernas mål.

färdsförlust dessa förhållanden förorsakar är mindre än vid elastiskt utbud och oelastisk efterfrågan. Modellen ger också en förklaring till att priskontroller blir impopulära med tiden och till att de så småningom avskaffas. När kontrollerna införs är utbudet till en början relativt oelastiskt. På längre sikt blir utbudet mer elastiskt och välfärdsförlusten ökar varför priskontrollen till slut elimineras. Modellen visar också att priserna kommer att hållas mer nedpressade under jämviktsnivån i industrier som är koncentrerade, producerar homogena varor, har stabila marknadsförhållanden och har stor försäljning till den offentliga sektorn, eftersom dessa karaktäristika gör branscherna ifråga relativt lätta att övervaka. Cox genomför en rad empiriska tester för ett stort antal amerikanska industrier och finner ett stöd för sina hypoteser.

Cox drar slutsatsen att maximering av det politiska stödet är en god förklaring till den faktiska utformningen av det amerikanska regleringsprogrammet 1971-1974. Under priskontrollpolitiken hölls priserna nere där de politiska fördelarna var höga, de politiska kostnaderna låga och kostnaderna att reglera priserna låga.

Hur ser det svenska urvalet ut av varor och tjänster som varit föremål för olika kontrollåtgärder enligt prisregleringslagen under 1970-talet? Vilka faktorer förklarar detta urval? En metod att besvara denna fråga vore att använda den modell och de tester som Cox presenterar. En sådan förhållandevis avancerad test ligger dock utanför ramen för beskrivningen i denna bilaga. Det finns dessutom en annan och lovande metod att tillgå för svenskt vidkommande, nämligen att granska de argument som lämnats i handelsdepartementets pressmeddelanden i samband med införandet av nya prisregleringar enligt prisregleringslagen. Den följande diskussionen utgår från tabell 3.2 som visar de varor och tjänster som varit föremål för selektiva ingripanden, förutom de mer generella kontroller som allmänt prisstopp och obligatorisk förhandsanmälan har utgjort. Tabellen bygger på en uppdelning i fem grupper: (1) livsmedel, (2) hushållsartiklar, (3) bilar och oljeprodukter, (4) byggnadsmaterial, papper och trävaror och (5) övrigt.

Tabell 3.2 Enskilda varor och tjänster föremål för selektiva prisreglerande åtgärder 1973-1980 enligt prisregleringslagen. Schematisk uppdelning på fem områden. Prisregleringens varaktighet anges inom parentes. Prisreglerande åtgärder omfattar prisstopp, högstpris, obligatorisk förhandsmätan och utfästelsepris.

Livsmedel	Hushållsartiklar	Bilar, oljeprodukter	Papper, trävaror, byggnadsvaror	Övrigt
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Kyckling (6/9 76 - 31/12 80)	Kemisk-tekniska varor (18/6 75 - 24/3 76)	Bensin, eldningsolja (19/10 73 - 30/6 75) (18/11 78 - 12/9 80)	Byggnadsmaterial m.m. (15/3 74 - 21/12 75)	Hudar, skinn, läder (3/3 76 - 10/10 78)
Konserverade och djupfryssta livsmedel (3/3 76 - 21/12 76)	Bljör och mjukpapper (15/3 74 - 24/3 77) (24/10 78 - 25/1 79)	Personbilar, bilreservdelar (4/8 76 - 21/12 76)	Trävaror, snickerier m.m. (7/9 73 - 21/12 74) (16/6 76 --)	Lantbruksmaskiner (11/9 74 - 24/2 76)
Mjöl, matbröd (15/3 74 --)	Menstruationsskydd (24/7 74 - 21/12 75) (16/6 76 - 24/3 77)	Startbatterier (18/11 78 - 25/1 79)	Pappersmassa, finpapper, kraftpapper och kartong (7/9 73 - 24/3 77)	Gödse[medel] (11/9 74 - 21/10 75)
Margarin (28/5 75 - 6/4 77)	Elektriska hushållsapparater (21/12 74 - 21/12 75)		Massaved (7/9 73 - 21/12 75) (16/6 76 --)	Lastbilstransporter (2/9 75 - 13/7 76) (18/12 79 - 31/12 80)
Matpotatis (24/11 75 - 24/6 76)			Mineralull, isolerrutor och cellplast (25/3 77 --)	Rumsuthyrning (19/5 79 - 31/8 79)
Kaffe (26/7 75 - 4/8 77) (19/5 79 - 1/2 80)			Takpannor av betong (21/12 77 - 10/10 78)	
Subventionerade baslivsmedel prisreglerade (ost, kött, fläsk och chark 1/1 73 - 21/10 80; mjölk 1/1 73 --)			Tegel (27/1 78 - 3/5 78)	
			Planglas (4/8 78 - 10/10 78)	
			Plastgolv (24/10 78 - 18/5 79)	
			Köksskåp och garderobsskåp av trä (28/3 79 - 16/5 80)	
			Spånskivor (28/6 80 - 21/10 80)	

Kommentar: Tabellen gör inte anspråk på att vara heltäckande. I åtskilliga fall gjordes justeringar i typen av prisreglering av en viss vara. Tiden för prisregleringens varaktighet i tabellen täcker alla former av prisregleringsåtgärder enligt prisregleringslagen.

Det kanske mest slående intrycket av tabell 3.2 är antalet prisregleringar för livsmedel och byggnadsvaror. Det är i första hand dessa grupper som varit föremål för särskilda prisregleringsåtgärder. I tabellen underskattas i vissa fall betydelsen av dessa varuområden. Regleringen beträffande elektriska hushållsapparater i grupp (2) var nära knuten till kontrollen av byggnadsvaror i grupp (4). Regleringen av lantbruksmaskiner och gödselmedel i grupp (5) motiverades med hänsyn till livsmedelsprisernas utveckling.

Vilka principer har styrt valet av varor och tjänster i tabell 3.2? De pressmeddelanden som lämnats av handelsdepartementet i samband med införandet av olika prisregleringar ger en god redovisning av preferenser och motiv som varit vägledande för de selektiva regleringarna i tabellen. En systematisk genomgång av dessa visar på olika motiv.

Den enligt tabellen höga frekvensen av regleringar av priser på matvaror och byggnadsmaterial förklaras troligen till stor del av den centrala plats i den politiska debatten som kostnaderna för livsmedel och bostad har. Dessa utgör betydande poster i hushållens utgifter och har därmed stora vikter i konsumentprisindex¹⁾. Det är följaktligen av intresse för de ansvariga för den ekonomiska politiken att koncentrera åtgärder till dessa varugrupper.

Pressmeddelandena från handelsdepartementet ger ett klart stöd för denna tolkning. När prisstoppet för matbröd, mjöl, en rad byggnadsmaterial, tidningspapper, hushållspapper, servietter, toalettpapper och barnblöjor infördes i mars 1974 motiverade dåvarande handelsministern dessa åtgärder som en fortsättning på "vår politik att söka begränsa hushållens kostnader för maten och bostaden"²⁾. Liknande argument framfördes också när matpotatisen prisreglerades i november 1975. Då hävdade det ansvariga statsrå-

1) Under 1970-talet låg vägningstalet för livsmedel kring 25 procent och för bostad, bränsle och lyse något över 20 procent. De utgjorde de största enskilda posterna förutom posten "diverse".

2) Pressmeddelande från handelsdepartementet den 8 mars 1974.

det att de kraftiga prisstegringar som inträffat på matpotatis "drabbar särskilt barnfamiljer och låginkomsttagare. Det framstår därför för regeringen som angeläget att genom reglering sänka potatispriset till en mer skälig nivå".¹⁾ Man kan dra slutsatsen att regleringarna av priset på livsmedel och byggnadsvaror varit betingade av fördelningspolitiska överväganden - förutom av stabiliseringspolitiska.

Fördelningspolitiska argument för kontroller dyker upp i andra former i pressmeddelandena. Priskontrollen på konserverade och djupfrysta livsmedel i mars 1976 motiverades bland annat med att prisstegringarna i branschen varit betydande vilket "delvis lett till ökad lönsamhet hos företagen av vilka flera är utlandsägda"²⁾. Inkomstöverföring till utlandsägda företag ansågs således icke-önskvärd. En internationell fördelningspolitisk aspekt motiverade också prisregleringen på bilar i juli 1976. Enligt pressmeddelandet av den 28 juli "måste beslutet ses mot bakgrund av den svenska bilmarknadens snabba expansion. Det kan självfallet inte accepteras att de svenska bilköparna via betydande prishöjningar skall stå för eventuella förluster på den internationella marknaden".

Ett annat argument som kan tolkas i fördelningspolitiska termer är att statliga ingripanden på olika områden kräver ytterligare ingripanden i form av priskontroller. Energisparstödet användes som ett motiv för kontrollen av isoleringsmaterial i mars 1977³⁾. Lånen för energisparandet är en orsak till prisregleringen på planglas och isolerrutor i augusti 1978⁴⁾. Subventionerna på baslivsmedel är motivet för prisstoppet på baslivsmedel mellan 1973 och 1980 samt för en rad priskontroller inom livsmedelsområdet. Liknande motiv framförs för prisregleringen av gödselmedel och

1) Pressmeddelande från handelsdepartementet den 18 november 1975.

2) Pressmeddelande från handelsdepartementet den 26 februari 1976.

3) Pressmeddelande från handelsdepartementet den 24 mars 1977.

4) Pressmeddelande från handelsdepartementet den 3 augusti 1978.

lantbruksmaskiner i september 1974¹⁾. Dessa varor hade stigit i pris och en fortsatt prisstegring skulle påverka livsmedelspriserna via jordbruksregleringens konstruktion.

Pressmeddelandena pekar på några andra motiv förutom fördelningspolitiska. En vanlig anledning är att kraftiga prishöjningar på varan ifråga redan har inträffat och/eller kraftiga höjningar förväntas i framtiden. Detta skäl ligger bakom bl.a. priskontrollen på bensin och oljeprodukter, trävaror, pappersmassa och kaffe. Dessa råvaror uppvisar traditionellt kraftiga prisfluktuationer. Syftet med kontrollerna har varit att dämpa dessa svängningar. Förr eller senare måste dock de svenska råvarupriserna motsvara världsmarknadspriserna. Pressmeddelandena återspeglar också denna insikt men stöder regleringarna med argumentet att genomslaget på den svenska prisnivån inte skall bli omedelbart och fullständigt och/eller att priserna befinner sig temporärt på en onormalt hög nivå.

Priskontroller som införs som en reaktion på redan inträffade prishöjningar kan för övrigt ifrågasättas ur ett stabiliseringspolitiskt perspektiv. En sådan kontrollpolitik förefaller snarare illustrera tesen att det politiska systemet reagerar med priskontroller för att visa att något "görs" för att bemöta ett problem som upplevs som politiskt akut.

Mer allmänpolitiska skäl torde också ha bidragit till prisreglering av vissa varor. Priskontrollen på menstruationsskydd i juli 1974 får nog betraktas som ett exempel på detta. De krav på gratis menstruationsskydd som framfördes i den politiska debatten medförde att priset på menstruationsskydd blev en politiskt uppmärksammas fråga. Denna politisering av en tidigare opolitisk vara bidrog till ett intresse från regeringens sida som tog sig uttryck i en prisreglering. Det är orimligt att hävda att denna åtgärd var baserad på stabiliseringspolitiska överväganden, möjligtvis kan fördelningspolitiska överväganden även här ha spelat en roll.

1) Pressmeddelande från handelsdepartementet den 11 september 1974.

Granskningen av det urval av varor och tjänster som blivit föremål för selektiva prisregleringar enligt prisregleringslagen i Sverige 1973-1980 visar att det inte finns någon klar stabiliseringspolitisk argumentering bakom regleringarna. Stabiliseringspolitiska argument framförs förvisso i huvudsak som motiv men andra grunder är också viktiga. Urvalet har framför allt varit starkt påverkat av politiska överväganden rörande inkomstfördelningen. Andra argument har också framkommit vilka delvis kan knytas till fördelningspolitiska bedömningar. Regleringar inom ett område har ibland medfört regleringar på andra områden. Hög lönsamhet har varit ett annat motiv. Politiskt känsliga varor har möjligtvis löpt en större risk att bli föremål för kontroller än opolitiserade varor och tjänster.

De svenska erfarenheterna förefaller sammanfalla med Cox argument att kontrollernas inriktning är resultatet av en process som söker maximera det politiska stödet för regeringen. Detta är tydligt fallet med de prisregleringar som motiverats med inkomstopolitiska hänsyn.

De fördelningspolitiska argumenten tycks huvudsakligen ha brukats under det socialdemokratiska makttinnehavet. Under den borgerliga regeringsperioden under 1970-talet kan en starkare stabiliseringspolitisk inriktning skönjas genom att prisregleringar har använts mer generellt i form av allmänna prisstopp i samband med devalveringarna 1977 och indexklausulerna 1978 och 1979 samt i avtalsförhandlingarna under våren 1980.

3.2 De amerikanska pris- och löneregleringarna 1971-1974

Den omfattande litteraturen kring det amerikanska pris- och löneprogrammet under åren 1971-1974 ger en rik belysning åt de politisk-ekonomiska aspekterna på kontrollpolitik och utgör ett lämpligt komplement till beskrivningen i föregående avsnitt av de svenska erfarenheterna. Det amerikanska kontrollprogrammet inleddes den 15 augusti 1971 när president Nixon i ett tal till amerikanska nationen meddelade att priser och löner skulle "frysas"

under 90 dagar. Detta var en dramatisk brytning med den stabiliseringspolitiska traditionen i USA. För första gången i fredstid i landets historia användes pris- och lönekontroller. De infördes dessutom av en republikansk politiker som tidigare varit hård motståndare till varje form av inkomstpolitik.

Priskontrollprogrammet, som räckte under åren 1971-1974, genomgick en rad "faser". Den första varade från augusti till november 1971 och ersattes då av fas II. Fas III, som tog sin början i januari 1973, hade till syfte att avskaffa kontrollerna. Detta misslyckades när inflationstakten snabbt ökade. Resultatet blev i stället den s.k. "Freeze II" som representerade en skärpning av kontrollerna i juni 1973. Denna ersattes i augusti samma år av fas IV under vilken pris- och lönekontrollerna gradvis eliminerades. Den 30 april 1974 var de helt avskaffade.

Den amerikanska stabiliseringspolitiken under åren 1971-1976 har analyserats ingående av Blinder (1979). Han betonar skillnaden mellan allmänhetens och nationalekonomernas syn på löne- och pris-kontroller med utgångspunkt från opinionsundersökningar, som gjorts av det amerikanska gallupinstitutet, av den amerikanska allmänhetens inställning till kontroller före, under och efter regleringsperioden. Mellan 1958 och 1966 var intervjupersonerna ungefär jämnt uppdelade i två block: för och emot kontroller. Detta var en period med relativt låg inflation. Efter 1968 ändrades mönstret. De fem undersökningar, som gjordes med början i januari 1971, visade att en majoritet var för kontroller i form av en frysning av löner och priser så länge Vietnamkriget varade. I juni 1971 gav 50 % sitt stöd till en sådan politik, 39 % var emot och 11 % hade ingen bestämd uppfattning.

Den opinionsundersökning som gjordes några dagar efter Nixons tal i augusti 1971 visade att det nya programmet var känt av 91 % av intervjupersonerna, att 68 % uppskattade det, och att enbart 11 % var motståndare till det. Den amerikanska allmänhetens åsikter om kontrollerna undersöktes vid sex tillfällen under kontrollprogrammet mellan november 1971 och april 1973. Intervjupersonerna fick

svara på frågan om kontrollerna skulle göras hårdare, mindre hårda eller behållas oförändrade. Vid samtliga tillfällen fanns en röstövertikt - och vanligtvis också en majoritet - för att förstärka regleringarna. De sju undersökningar, som gjordes under perioden 1974-1978 efter det att kontrollprogrammet hade avskaffats, gav ett mycket starkt stöd åt ett införande av nya löne- och prisregleringar.

Blinder (1979, s. 111) anser att gallupundersökningarna visar att det amerikanska folket kontinuerligt krävde kontroller i nästan fyra år innan Nixon till slut införde sådana, att allmänheten önskade göra existerande regleringar hårdare, och att allmänheten önskade se dem återupprättade efter deras avskaffande. Enligt Blinder vill allmänheten ha löne- och priskontroller när sådana inte finns, och finns de, så skall de göras hårdare.¹⁾

Om gallupinstitutet i stället hade vänt sig till amerikanska nationalekonomer, skulle svarsfördelningen blivit annorlunda, tror Blinder. Han gissar att en överväldigande majoritet av ekonomer hade motsatt sig kontroller under 1960-talet. Troligtvis hade motståndet försvagats något i början av 1970-talet. Priskontrollprogrammet skulle emellertid ha gjort nästan alla nationalekonomer kritiska mot tanken på kontroller²⁾.

Den politiska aspekten av priskontrollpolitiken illustreras utmärkt i Nixons (1978) memoarer. Som nämnts hade Nixon tidigare i sin karriär varit en uttalad motståndare till varje typ av löne- och priskontroller. Trots detta införde han i augusti 1971 ett omfattande regleringsprogram. Vad förklarar denna fullständiga omsvängning?

-
- 1) Intervjuundersökningar gjorda i Sverige av SIFO i oktober 1980 och under regeringskrisen våren 1981 visar för övrigt att en majoritet av de intervjuade ville ha ett pris- och lönestopp.
 - 2) Blinders egen ekonometriska analys av effekterna av regleringarna 1971-1974 utmynnar i en mycket kritisk slutsats. Programmet representerar "a remarkable act of national self-flagellation". Blinder (1979, s. 132).

Under Nixons första år i Vita huset, dvs. 1969-1970, steg inflationen och arbetslösheten. Kongressen, som kontrollerades av demokraterna, röstade under 1970 fram en lagstiftning som gav presidenten möjlighet att reglera löner och priser. Nixon betraktade denna lag som en "politisk ploj" från demokraternas sida. Den syftade till att visa att den republikanska administrationen tog otillräckligt ansvar för landets ekonomi genom att inte använda lagen. Nixon fruktade att om han inte gjorde något, så skulle inaktiviteten bidra till minskad framtidstro och tillförsikt beträffande ekonomin. Han valde därför att som ett första steg tillsätta en allsidigt sammansatt kommission för att övervaka kostnads- och produktivitetsutvecklingen.

Den amerikanska ekonomin befann sig fortfarande i en recession i början av 1971. Nu började det politiska tålamodet ta slut. Vita huset överöstes av krav på handling. Massmediakritiken blev allt häftigare. Republikanska och demokratiska kongressledamöter presades av sina väljare att föreslå nya ekonomisk-politiska åtgärder för att bekämpa inflationen och arbetslösheten. Offentlig kontroll av priser och löner betraktades av allt fler som en lämplig lösning. Nixon stretade emot. Han lät John Connally, sin talesman i ekonomiska frågor, säga bestämt nej till sådana steg i slutet av juni.

I mitten av juli träffade Nixon ledande kongressledamöter i samband med den nya Kina-politiken. Deras stora oro visade sig gälla arbetslösheten och inflationen - inte utrikespolitiken. Efter detta sammanträffande bestämde sig Nixon för att något måste göras - men vad? Han lät Connally utarbeta ett förslag. Nixon väntade sig att han skulle föreslå något djärvt - men inte så djärvt som en total kontroll av löner och priser. Connally förklarade: "Jag är inte säker på att detta program kommer att fungera. Men jag är säker på att allt mindre än detta kommer att misslyckas".

Nixon fick också rådet att vänta ett tag och fundera. Tillfället att handla kom oväntat en vecka senare när Storbritannien krävde att få växla ett dollarinnehav på 3 miljarder till guld. USA:s

ställningstagande till framstöten skulle få avgörande effekt på det internationella området. Ett krismöte sammankallades med ledande ekonomiska beslutsfattare. Resultatet blev ett ekonomiskt program med långtgående effekter: USA skulle lämna guldret och införa en 90 dagars "frysning" av löner och priser.

När Nixon förberedde sitt TV-tal, funderade han på massmedias kommande reaktioner till pris- och lönefrysningen. Skulle rubrikerna bli "Nixon handlar djärvt" eller "Nixon ändrar ståndpunkt". Det blev det förstnämnda. Han noterar med förtjusning det goda genomslaget, som hans kontrollprogram fick i massmedia. 90 procent av måndagens nyheter uppmärksammade talet. På Wall Street steg börsindex. En opinionsundersökning sex veckor senare visade att 53 procent av det amerikanska folket trodde att hans ekonomisk-politiska åtgärder "fungerade".

Problemet blev sedan att avskaffa kontrollerna. Det var betydligt svårare än att införa dem. Mot sina rådgivares vilja införde Nixon en ny "frysning" 1973. George Schultz, en av hans medarbetare i ekonomiska frågor, sammanfattade situationen: "Nu har vi åtminstone övertygat alla om att vi hade rätt i vår ursprungliga ståndpunkt att löne- och priskontroller inte är svaret". När kontrollen slutligen togs bort 1974, var inflationstakten och arbetslösheten högre än 1971. Nixon uttrycker också en viss nostalgi över den gamla goda tiden före kontrollerna.

Vilka lärdomar drar Nixon av kontrollprogrammet? Han fastslår att beslutet var "politiskt nödvändigt och oerhört populärt på kort sikt". Men på lång sikt tror han det var "fel". Samtidigt tar han också helt avstånd från kontrollerna genom att deklarerar att han "filosofiskt sett" var motståndare till hela idén, men tvingades ty sig till den av de ekonomiska och politiska omständigheterna.

Herbert Stein var en av Nixons närmaste rådgivare i ekonomisk-politiska frågor. Stein (1978) har sammanfattat sina erfarenheter av och synpunkter på kontrollprogrammet i en uppsats som är mer analyserande och mindre biografisk till sin karaktär än behand-

lingen av pris- och löne regleringarna i Nixons memoarer. Stein försöker besvara två centrala frågor: "Hur kunde en regering som var 'nästan religiöst fientlig till kontroller' införa sådana? Kunde kontrollprogrammets misslyckande ha undvikits, om regleringarna hade administrerats på ett annat sätt eller av andra beslutsfattare?"

Stein pekar på fyra väsentliga faktorer som bidrog till att kontrollerna infördes och att regleringarna blev långvariga. Den första faktorn var lagstiftningen i augusti 1970 som gav presidenten fullmakt (stand-by authority) att introducera pris- och löne regleringar. Syftet med lagen var helt politiskt. Nixon skulle placeras i en besvärlig situation. Den demokratiska kongressen kunde sedan lägga ansvaret för inflationen helt på presidenten. Enligt Stein fanns en allmän övertygelse att Nixon inte skulle använda lagstiftningen. Om så inte hade varit fallet, hade kongressen överhopats med krav på undantagsbestämmelser vid utarbetandet av lagen.

När fullmaktslagen väl tillkommit, blev det snarast en tidsfråga när den skulle användas. Sex månader senare, i februari 1971, kom det första tillfället i samband med löneförhandlingar inom byggnadssektorn. Presidenten uppmanade ledningen för fackföreningarna att frivilligt begränsa lönekraven. Ledningen fruktade emellertid att dess ställning skulle undermineras av konkurrenter inom fackföreningarna för den händelse att en frivillig överenskommelse nåddes. Dilemmat löstes genom en formell anknytning till fullmaktslagstiftningen, vilket skapade intrycket att fackföreningarna hade tvingats att gå med på begränsningar av lönepåslagen. I realiteten kom en uppgörelse till stånd genom förhandlingar.

I mars 1971 bad John Connally kongressen på administrationens vägnar att fullmaktslagstiftningen skulle förlängas. Argumentet var att administrationen önskade att den inte "skulle framstå som så blyg i sin anti-inflationspolitik att den var rädd för att ha det definitiva vapnet i sitt förråd". Samtidigt försäkrade han dock att det inte fanns några som helst planer på att utnyttja kontrollerna. Den slutliga övergången till kontrollen kom sedan i augusti 1971, då Nixon införde en fullständig frysning av löner och priser.

Stein anser att om kongressen inte hade infört fullmaktslagen 1970, så hade inte heller pris- och lönekontrollerna sett dagens ljus. Den republikanska administrationen skulle inte ha valt att vända sig till kongressen med förslag om en sådan lag och utsätta sig för de politiska risker som ett sådant steg var förknippat med. Stein tror att om kongressen verkligen varit övertygad om att presidenten tänkte använda sig av regleringar, så skulle meningsskiljaktigheterna inom kongressen medfört att någon lagstiftning inte kommit till stånd. Han drar slutsatsen att man inte skall "spela politiska spel med dödliga ekonomiska instrument".

Den andra orsaken till införandet av regleringarna var enligt Stein orealistiska förväntningar om effektiviteten hos de traditionella stabiliseringspolitiska instrumenten. Den amerikanska allmänheten hade i slutet av 1960-talet bibringats uppfattningen att inflationen kunde reduceras relativt snabbt och smärtfritt med hjälp av konventionell finans- och penningpolitik. Dessa förväntningar hade huvudsakligen skapats av regeringen - såväl Johnsons demokratiska som Nixons republikanska administration. Inflationen visade sig dock svårare att dämpa än vad man ursprungligen trott. Samtidigt steg arbetslösheten. De felslagna prognoserna bidrog till uppfattningen att den traditionella konjunkturpolitiken inte fungerade längre. En ny lösning behövdes och den bestod i någon typ av löne- och priskontroller. Stein pekar på faran att regeringar även idag skapar orealistiska förväntningar om stabiliseringspolitikens möjligheter. Misslyckanden riskerar då att bidra till att regleringar införs.

Den tredje faktorn bakom regleringarna står att finna i de processer som styrde opinionsbildningen i ekonomisk-politiska frågor. Stein, som här kommer in på ett relativt kontroversiellt område, anser att efterfrågan på kontroller stimulerades och kanaliserades av opinionsbildare i ledande positioner inom det politiska livet, inom massmedia och bland intellektuella. Dessa krävde att något måste göras och förslagsvis då någon typ av frivilliga överenskommelser. Därigenom gavs ett indirekt stöd åt obligatoriska och lagstadgade kontroller. Distinktionen mellan fri-

villighet och tvång raderades ut. Detta bidrog till en felaktig ekonomisk-politisk skolning av allmänheten ("miseducation of the public") som röjde mark för ett slutligt införande av obligatoriska kontroller.

Den fjärde faktorn i Steins analys är kontrollpolitikens inneboende dynamik. Administrationen hade ursprungligen tänkt sig att kontrollerna skulle vara kortfristiga - frysningen planerades att vara i 90 dagar. Det visade sig emellertid snart att det var politiskt och psykologiskt omöjligt att avskaffa dem efter denna tidsfrist. Pris- och lönestoppet blev omedelbart den mest populära ekonomisk-politiska åtgärden i mannaminne. Frysningen föreföll ha visat allmänheten att inflationen kunde stoppas direkt, helt enkelt genom ett förbud. Denna popularitet gjorde att regleringarna blev mycket långvarigare än vad man ursprungligen hade tänkt sig på ansvarigt håll.

De amerikanska pris- och löne regleringarna 1971-1974 har kritiserats med argumentet att de inte administrerades med tillräcklig entusiasm och engagemang. Följaktligen har värdet av erfarenheterna från denna politik ifrågasatts. Om förvaltningen av regleringarna lagts i händerna på en annan administration, som hade trott mer och satsat mer på kontrollerna, så skulle resultatet också ha blivit annorlunda enligt detta argument.

Stein diskuterar denna ståndpunkt. Han gör en distinktion mellan att "gilla" och att "tro på" kontroller. Det finns inget att vinna på att de som administrerar regleringarna gillar kontrollerna. Det finns snarare en betydande risk att en förtjusning på den punkten också leder till ett överdrivet användande av kontroller. Å andra sidan är Stein medveten om att de som administrerar pris- och lönekontroller - och som får en maktposition och en känsla av betydelse i ett sådant system - också kommer att vara positivt inställda till kontroller¹⁾. De pris- och lönekontrollerande för-

1) Stein nämner här Galbraiths stöd för priskontroller och relaterar det till hans tid som ledande priskontrollör i Washington under andra världskriget.

valtningarna lämnades i stor utsträckning att själva utforma detaljadministrationen av regleringarna utan inblandning från Vita huset. Kontrollbyråkratins engagemang inför sin uppgift var det dock inget fel på¹⁾.

I sin sammanfattning drar Stein lärdomar av två slag av de amerikanska regleringarna under 1970-talet. För det första går det inte att inbjuda till tankelek med regleringar utan att också drabbas av dem. För det andra kan den ineffektivitet som kontroller är förknippad med inte avskaffas genom att man anställer tillräckligt entusiastiska kontrollbyråkrater.

Steins analys av sina erfarenheter pekar på det starka politiska elementet i löne- och priskontrollerna. Han poängterar att kontrollprogrammet var resultatet av "starkt externt tryck", dvs. stark politisk press. Han anser att det främsta hindret för en återgång till nya kontroller är frånvaron av en lagstiftning liknande den som Nixon utnyttjade för att införa kontrollerna i augusti 1971.

George Schultz innehade en lång rad höga positioner i Nixons administration. Han har sammanfattat sina erfarenheter av de amerikanska löne- och prisregleringarna där han i första hand betonar den dynamik som finns hos ett regleringsprogram. Se Schultz och Dam (1977). Han ställer följande fråga: "Varför är det inte möjligt att genom detaljerad planering konstruera ett enkelt kontrollprogram som kan genomföras en gång för alla för att reglera löner och priser för all framtid?"

1) Ledningen för den ekonomiska politiken, vilken inräknade Nixon, Schultz och Stein, "gillade" inte kontrollerna, men enligt Stein "trodde" den starkt på att använda kontrollerna till att reducera inflationstakten. Detta skulle dock ske på ett sådant vis att den amerikanska ekonomin inte blev en genomreglerad ekonomi för all framtid. Målet att så småningom avskaffa regleringarna var vägledande och gjorde att Stein och hans medarbetare inte önskade inrätta en stor och permanent regleringsbyråkrati.

Hans svar är enkelt: Varje kontrollprogram utlöser ett dynamiskt förlopp med motåtgärder, förhandlingar och förväntningar från olika grupper i samhället. Denna interaktion mellan den offentliga och privata sektorn ger upphov till en utveckling som inte går att överskåda. Kontrollprogrammet kommer under sådana omständigheter inte att förbli opåverkat - det kommer att tvingas genom en rad faser, som fallet var i USA innan det avskaffades. Ett annat viktigt problem med kontrollerna är att de, även sedan de tagits bort, har skapat förväntningar om att de på nytt kan införas.

Schultz betonar hur lätt det politiska systemet introducerar kontroller. Det skapade förväntningar om någon typ av inkomstpolitiskt paket under 1970-1971. Trycket på administrationen att "göra något" ökade. Samtidigt torde vissa priser ha höjts just som ett resultat av en väntad ändring i den ekonomiska politiken. Den inre dynamiken i den politiska processen drev fram Nixons frysning av löner och priser enligt Schultz.

Problemet var sedan att gå vidare efter de första 90 dagarnas frysning. Det fanns en tendens hos de myndigheter som förvaltade regleringarna att göra dem permanenta. Detta skapade en anpassning hos fackföreningarna och hos industrin som gav upphov till ett ändrat handlingsmönster. Nu hamnade de löne- och priskontrollerande byråkratierna i en position där de i sin tur sökte uppskatta och anpassa sig till uppträdandet hos näringslivet och löntagarna. Den här förhandlingsprocessen tenderade att skapa sina egna regler och knep, som ingen hade förutsatt när kontrollerna infördes. Samtidigt sökte kontrollbyråkratin permanenta sin ställning.

Kontrollprogrammet påverkade inte enbart den privata sektorn utan också den allmänna ekonomiska politiken, i första hand stabiliseringspolitiken. Enligt Schultz skapade förekomsten av kontroller känslan att inflationen inte var ett lika allvarligt problem som tidigare. Finans- och penningpolitiken behövde således inte göras så restriktiv som annars hade varit fallet. En jordmån skapades för en expansiv ekonomisk politik som ökade inflationstakten och motverkade syftet med regleringarna. De intressegrupper som mot-

satte sig en restriktiv stabiliseringspolitik sökte utnyttja kontrollerna i sin argumentation.

I sin sammanfattning framhäver Schultz hur "frestande det är att införa löne- och priskontroller och hur svårt det är att bli av med dem". Hans framställning framhäver, liksom Nixons och Steins, det politiska elementet i regleringsprogrammet - men klarare än Nixon och Stein visar han hur regleringarna tenderar att få ett eget liv och utlösa processer och handlingsmönster som inte fanns med i övervägandena när kontrollerna tillkom i augusti 1971.

De ekonomisk-politiska memoarer, som Nixon, Stein och Schultz publicerat, visar klart hur den politiska processen drev fram löne- och priskontroller - trots att administrationen bekände sig som motståndare till dessa. Den politiska processen skapade en efterfrågan på handling: något måste göras åt inflationen. De ansvariga för den ekonomiska politiken tvingades till slut till åtgärder i form av löne- och priskontroller - även om de ansåg dessa kontroller inte vara det ekonomiska svaret på problemen. De utgjorde emellertid det politiska svaret på inflationen och därmed legitimerades regleringspolitiken.

Det saknas öppenhjärtiga självbiografier liknande Nixons, Steins och Schultz skrivna av ansvariga för den ekonomiska politiken i andra västländer, som prövat löne- och priskontroller under 1970-talet. Det finns föga skäl att tro att den politiska incitamentstruktur, som här beskrivits för USA, inte i stora drag också gäller för övriga demokratier. Slutsatsen bör då bli att den politiska processens funktionssätt är en central del i förklaringen till att löne- och prisregleringar införts i så många industriländer under de senaste tio åren för att möta en stigande inflationstakt.

3.3 Den prisreglerande myndigheten

En beskrivning av priskontrollens politiska ekonomi bör också uppmärksamma den priskontrollerande myndigheten. Denna utgör en s.k. "regulatory agency", dvs. en förvaltning som har till uppgift att praktiskt administrera en reglering som tillkommit genom lagstiftning. Det finns en omfattande amerikansk litteratur om regleringsförvaltningar som också är av intresse i detta sammanhang. Denna litteratur arbetar med några centrala hypoteser. Varje "regulatory agency" utvecklar ett egenintresse kring sin verksamhet, den värnar om sitt kontrollområde och strävar att legitimera sin verksamhet och att utöka det genom olika aktioner. Ekonomer analyserar ofta dessa myndigheter som "tillväxtmaximerare" eller "budgetmaximerare". Den moderna litteraturen poängterar också likheterna mellan byråkratier och vinstmaximerande företag¹⁾. Bägge företeelserna analyseras således med traditionell ekonomisk teori. En beskrivning av incitamentstrukturen för en reglerande förvaltning gör det därför möjligt att förutsäga dess uppträdande.

Som regel befinner sig en reglerande förvaltning i en konkurrens-situation med andra myndigheter om anslag från offentliga budgetar. Den kommer följaktligen att bli inblandad i ett politiskt spel. Offentliga förvaltningar har ju tillkommit genom politiska beslut, och deras existens är beroende av ett fortsatt politiskt stöd. Denna ståndpunkt sammanfattas av Schuck (1979) på följande vis²⁾.

"Reglering (regulation) är inte bara en juridisk, administrativ och teknisk företeelse. Den är slutligen och oundvikligen också en politisk företeelse..... När en reglerande förvaltning väl har etablerats, måste den sträva efter att få fortsatt politiskt stöd i syfte att slå vakt om den lagstiftning som ursprungligen gav regleringsmöjligheten och för att få tillräckligt med budgetanslag för att genomföra sina egna prioriteringar, kontrollera sin interna aktivitet och upprätthålla sin externa regleringsverksamhet."

1) Se t.ex. Mueller (1980).

2) Jämför också med Cox (1980) modell av prisreglering där målet för den prisreglerande myndigheten är att maximera det politiska stödet.

Olika myndigheter har olika framgång i denna konkurrens beroende på bl.a. ledningens förmåga att anpassa sig till och utnyttja den politiska situationen. Det finns inget som säger att konkurrensen behöver vara mindre på denna marknad än på traditionella marknader.¹⁾

I Sverige har statens pris- och kartellnämnd (SPK) svarat för administrationen av prisregleringarna under 1970-talet. Man kan med utgångspunkt från ovanstående mycket allmänna resonemang göra några specifika observationer kring SPK:s uppträdande. SPK sysslade under 1960-talet huvudsakligen med utrednings- och övervakningsverksamhet. Tillkomsten av prisregleringspolitiken under 1970-talet har öppnat en möjlighet till tillväxt av organisationen²⁾. En sådan tolkning får ett genomgående stöd av de anslagsframställningar som SPK lämnat. Det hävdas i dessa från SPK:s sida att om prisregleringarna och prisövervakningen skall administreras så effektivt som statsmakterna kräver, då måste SPK få ökade resurser, bl.a. i form av fler tjänster. I 1980/81 års anslagsframställning heter det t.ex. (s. 18):

"Erfarenheterna har emellertid givit vid handen att nämndens resurser inom väsentliga områden är otillräckliga för att nämnden på ett tillfredsställande sätt skall kunna fullgöra de uppgifter som lagts på nämnden."

Detta resonemang återkommer i olika sammanhang som motiv till anhängan om resurser inte bara för områden som redan regleras eller övervakas utan för en utökning av övervakningen till varu- och tjänsteområden som tidigare inte varit föremål för någon ingående granskning från SPK:s sida (s. 18):

1) Se Posner (1974) som betonar att reglerande förvaltningar varje år måste vända sig till sin kapitalmarknad, dvs. till regering och parlament för att få anslag, vilket förstärker konkurrensmomentet.

2) SPK hade under 1980 cirka 200 heltidstjänster. Av dessa var cirka 30 direkt knutna till prisreglerande verksamhet. En stor del av övrig personals verksamhet var också nära knuten till denna aktivitet genom SPK:s utredande verksamhet.

"Mot denna bakgrund begärde nämnden i anslagsframställningen för budgetåret 1979/80 en särskild enhet för prisövervakning och utredningsverksamhet på boendeområdet och yrkade totalt elva nya tjänster härför. I anslagsframställningen för budgetåret 1980/81 begärde nämnden dessutom medel för en tjänst för prisövervakande och utredande verksamhet avseende frukt, grönsaker och rotfrukter. Inga resurser för dessa båda angelägna ändamål har ännu tillförts nämnden vilket naturligtvis menligt påverkat resultatet av nämndens verksamhet."

Inför budgetåret 1980/81 heter det (s. 19):

"De begränsade personella resurser som stått till nämndens förfogande har dock inneburit att en effektiv övervakning inte har kunnat upprätthållas på alla för konsumenterna viktiga varu- och tjänsteområden. I det föregående avsnittet har redovisats att väsentliga krav på nämndens prisövervakande och utredande verksamhet inte kunnat tillgodoses.

Resursbrist förekommer på så angelägna områden som bostäder, transporter, kommunala taxor och avgifter samt frukt och grönsaker. Effektiviteten i nämndens verksamhet över huvud taget skulle vidare ha kunnat ökas om tillräckliga resurser funnits för statistiskt metodarbete och företagsekonomiska analyser samt om assistent- och biträdespersonalen varit rätt dimensionerad."

SPK anholder inte bara om utökade resurser i form av nyanställningar utan pekar också på vissa ändringar i kontrollagstiftningen som skulle innebära utökade kontrollmöjligheter under rubriken "Långtidsbedömning" i bl.a. 1981/82 års anslagsframställning. Dessa utökade möjligheter motiveras på följande vis: om regeringen önskar en bättre fungerande prisövervakning, så bör en rad lagändringar komma till stånd. I anslagsframställningen för 1981/82 diskuteras t.ex. en förlängning av anmälningstiden från en till två månader vid obligatorisk förhandsanmälan (s. 93):

"Erfarenheterna har visat att en förhandsanmälningstid på en månad i vissa fall är otillräcklig. Det gäller främst sådana fall där det är motiverat att genomföra ingående analyser av företagens kostnads-, intäcks- och lönsamhetssituation och där företagen behöver längre tid för att förse nämnden med de erforderliga uppgifterna. En förlängning av anmälningstiden till två månader skulle ge nämnden bättre möjlighet till erforderliga analyser vilket ytterligare skulle förbättra regeringens beslutsunderlag och därmed effektiviteten i samhällets prispolitik. En sådan förlängning av tiden skulle emellertid inte minska SPK:s möjligheter att medge förkortning av tidsfrister när den planerade prishöjningen är klart kostnadsmissigt motiverad."

En annan synpunkt gäller möjligheten till prisreglering av enbart enstaka företag - en möjlighet som inte finns för närvarande (s. 92):

"Enligt prisregleringslagen kan prisreglering införas avseende visst varu- eller tjänsteområde. En viss prisreglering gäller därmed för samtliga företag som säljer den berörda varan eller utför den berörda tjänsten.

Många av de varuområden som varit föremål för prisreglerande åtgärder karakteriseras av en marknadssituation där något eller några dominerande företag har ett avgörande inflytande på prisbildningen i branschen medan ett större antal små företag - som tillsammans svarar för en mindre del av den totala försäljningen på området - tvingas anpassa sin prissättning till de dominerande företagens beteende. En prisreglering på ett sådant område gäller - som nämnts - för samtliga företag som säljer de berörda varorna. Ur administrativ synpunkt vore mycket att vinna om en prisreglering kunde utformas så att endast de marknadsledande företagen omfattas av regleringen. De administrativa regler, som följer med en prisreglering, är ofta särskilt betungande för de mindre företagen, i synnerhet om dessa finner anledning söka dispens att överskrida gällande stoppriser. Ur prisstabiliseringssynpunkt skulle det många gånger inte medföra några olägenheter om de mindre företagen kunde undantas från en prisreglering. Det skulle sålunda medföra betydande fördelar för såväl en stor del av företagen som myndigheterna om prisregleringslagen medgav att prisregleringar kunde avse endast de marknadsledande företagen i en viss bransch."¹⁾

SPK pekar också på en utökning av prisregleringslagens räckvidd till fast egendom (s. 92):

"Genom slopande av hyresregleringen har bortfallit ett motiv för att fast egendom skulle undantas från prisregleringslagens räckvidd. Prisregleringslagens beröringspunkter med SPK:s löpande prisövervakning - som även omfattar fast egendom - och KBL respektive uppgiftsskyldighetslagen - som föreslagits ändras så att de även omfattar fast egendom - motiverar att även prisregleringslagens räckvidd ändras."

SPK diskuterar också möjligheten att införa en marginalreglering med stöd av prisregleringslagen (s. 91):

1) Dessa synpunkter kan ses som ett led i att "effektivisera" prisregleringen. Jämför med resonemanget i Cox (1980) modell.

"Den enda möjligheten att stoppa en allvarlig prisstegring på varuområden med snabbt skiftande varusortiment, som återstår, är att genomföra en marginalreglering. Oklarhet råder för närvarande om möjligheterna att införa marginalreglering med stöd av prisregleringslagen. Frågan har behandlats bl.a. i prisregleringskommitténs delbetänkande Prisstoppet på vissa baslivsmedel - en översyn. Det är angeläget att den oklarhet som för närvarande råder beträffande möjligheterna att med stöd av prisregleringslagen införa marginalreglering undanröjs på så sätt att i lagen klart anges möjligheterna till och utformningen av ingripanden i företagens marginalsättning och kalkylering. Därmed ges de politiska instanserna möjlighet att - i den mån de anser erforderligt - ingripa på ett selektivt men samtidigt effektivt sätt i en inflationistisk prissättning."

Ovanstående citat är hämtade ur SPK:s anslagsframställning för 1981/82. SPK:s anslagsframställningar under de senaste tio åren kan tolkas som en lång lista på förslag till expansion av den prisövervakande och prisreglerande verksamheten dels i form av personalförstärkningar, dels i form av en mer omfattande lagstiftning. SPK diskuterar och pekar på lagändringar vars innebörd skulle vara att ge myndigheten större befogenheter¹⁾. Detta är i sig inget anmärkningsvärt. SPK bedriver här samma budgettekniska spel som andra offentliga förvaltningar.

SPK har enligt sin instruktion bl.a. till uppgift att övervaka prisutvecklingen och skall enligt av regeringen givna riktlinjer för prisövervakningen anmäla till regeringen "om utvecklingen av prisnivån påkallar särskild åtgärd". SPK informerar således rege-

1) Ett intressant räkneexempel på vad en kraftig expansion av regleringarna skulle innebära nämns i SPK:s petita från 28/8 1971. Här refereras till en departementsutredning som undersökte hur mycket personal som skulle behövas för en allmän prisreglering. Kalkylen bygger på att den prisreglering som infördes under andra världskriget omfattade maximalt 250 personer (under budgetåret 1947/48). Detta antal torde dock inte vara tillräckligt, bl.a. därför att det finns "avsevärt fler varupriser att kontrollera än tidigare". Utredningen beräknar i stället att "den centrala prisadministrationen kräver en personalstyrka om ca 500 personer inklusive skriv- och räknepersonal vartill måste komma en avsevärt utbyggd fältorganisation". SPK fann dock i sin petita att detta antal inte var behövt. (SPK:s personal omfattade cirka 160 tjänstemän centralt under hösten 1970).

ringen genom handelsdepartementet om prisförändringar som kan motivera prisregleringar. Det blir sedan regeringens sak att bestämma om någon typ av priskontroll skall införas. SPK är således ålagd en skyldighet som i realiteten representerar en viktig initiativrätt när det gäller priskontrollpolitiken. Det finns inga enkla regler för när ett ärende skall anmälas eller ej till regeringen. Den ekonomiska litteraturen kring priskontroller visar att det inte existerar någon klar kalkylmetod för vad som är ett "skäligt" pris och vad som är "motiverade" eller "omotiverade" prishöjningar¹⁾. Det ligger därför i sakens natur att utrymmet för SPK:s egna bedömningar är betydande.

Uppställningen i appendix 2 visar att under perioden 1977-1980 gjorde SPK sammanlagt 123 anmälningar till handelsdepartementet rörande företag som i sin prissättning bl.a. inkalkylerat kompen- sation för förväntade kostnadsökningar, minskad volym och/eller löneglidning utöver centrala avtal. Dessa förhållanden kunde var för sig ha varit ett tillräckligt argument för en reglering enligt gällande bestämmelser, dvs. enligt de riktlinjer som regeringen gav SPK i oktober 1977.

Samtliga anmälningar skulle ha kunnat medföra regeringsbeslut om priskontroller. Regeringen beslöt att införa prisstopp eller högstpris på sammanlagt 12 varuområden. Ett sätt att tolka appendix 2 är att SPK har haft en förhållandevis expansionistisk attityd till prisregleringar eftersom det funnits ett skönsmässigt utrymme för SPK:s bedömningar. Det skulle kunna förklara att områden som plåster m.m. (1977-11-22), likkistor (1978-02-14), amerikanska bilar (1978-07-20), stearinljus (1978-12-22) och tidningen Vi (1979-10-02) blivit föremål för anmälningar. En annan tolkning vore att SPK följt sin instruktion mycket bokstavstroget och anmält varje prisstegring som betraktats som ett "hot" mot en "lugn" prisutveckling.

1) På denna punkt se Grayson Jackson (1974).

En aspekt på SPK:s verksamhet är den särskilda inflationstolkning som finns i SPK:s publikationer. Den bygger på några centrala moment. I SPK:s månatliga stencil Prisutvecklingen analyseras inflationen som orsakad av en rad prisändringar på enskilda varor och tjänster under rubriken "faktorer som påverkar prisutvecklingen". Med detta synsätt nedtonas eller elimineras de grundläggande orsakerna bakom inflationsprocessen såsom utvecklingen av stabiliseringspolitiken och den allmänna efterfrågan i samhällsekonomin. Om man i stället fokuserar intresset på de omedelbart registrerade prisstegringarna på enskilda varor, ligger det nära till hands att föreslå ingripanden med prisregleringar för att stoppa inflationen. En sådan kortsiktig syn på inflationen kan betraktas som ett led i en politik att motivera och legitimera priskontroller.

En oligopolistisk marknadsstruktur anförs ofta som ett viktigt argument för prisövervakningen i SPK:s anslagsframställningar. Den teoretiska och empiriska hållbarheten hos detta argument är emellertid mycket svagt¹⁾. Ett införande av ett monopol eller oligopol kan medföra en prishöjning initialt. Det ger emellertid inte upphov till inflation, dvs. en långvarig uppgång av den allmänna prisnivån. I så fall skulle man hävda att en kontinuerlig ökning i monopolgraden har bidragit till den kraftiga inflationen i industriländerna under 1970-talet. Något empiriskt stöd för denna tolkning finns knappast. Modern konjunkturpolitisk forskning förkastar för övrigt uppfattningen att en hög marknadskoncentration skapar inflation. Inflationens orsaker står att finna i uppläggningspolitiken. Det är denna som är den huvudsakliga förklaringen till skillnader i inflationstakt mellan länder med ungefär samma industriella struktur.

Interaktionen mellan å ena sidan SPK och å andra sidan de företag som varit föremål för priskontroller är en sida av priskontrollpolitikens "inre dynamik" enligt Schultz terminologi. Införandet av priskontroller har i åtskilliga fall lett till ett komplicerat

1) Se t.ex. Lustgarten (1975).

och utdraget förhandlingsspel mellan SPK och berörda företag och branscher¹⁾. Dessa överläggningar har rört sig bl.a. kring företagets marknader, konkurrenssituation, kostnader, produktionsapparat, leverantörsförhållanden och vilka motiv det finns för och emot en höjning av företagets priser till en viss nivå. Förhandlingarna har utvecklats till en typ av spelsituation med bud och motbud där det slutliga resultatet bestäms av de bägge parternas relativa förhandlingsstyrka.

1) Se Jonung (1980).

of which the following are the most important:

 1. The fact that the system is not a simple

 linear system, but a complex one, with many

 feedback loops and time delays.

 2. The fact that the system is not a simple

 linear system, but a complex one, with many

 feedback loops and time delays.

 3. The fact that the system is not a simple

 linear system, but a complex one, with many

 feedback loops and time delays.

 4. The fact that the system is not a simple

 linear system, but a complex one, with many

 feedback loops and time delays.

 5. The fact that the system is not a simple

 linear system, but a complex one, with many

 feedback loops and time delays.

 6. The fact that the system is not a simple

 linear system, but a complex one, with many

 feedback loops and time delays.

 7. The fact that the system is not a simple

 linear system, but a complex one, with many

 feedback loops and time delays.

 8. The fact that the system is not a simple

 linear system, but a complex one, with many

 feedback loops and time delays.

 9. The fact that the system is not a simple

 linear system, but a complex one, with many

 feedback loops and time delays.

 10. The fact that the system is not a simple

 linear system, but a complex one, with many

 feedback loops and time delays.

4 SLUTSATSER

Tillgängliga samhällsekonomiska utvärderingar av prisregleringspolitik, se bl.a. bilaga 1, bilaga 7 och bilaga 10, pekar ganska entydigt på slutsatsen att löne- och priskontroller är en ineffektiv metod att reducera inflationstakten. Varför har då sådana kontroller kommit att användas under 1970-talet i en rad industriländer?

Det svar som lämnas i denna bilaga har ungefär följande innehåll. Den politiska processen skapar en efterfrågan på kontroller. Det blir då politiskt sett lönsamt att införa och utnyttja prisregleringar. Priskontroller har vissa attraktiva drag ur ett politiskt perspektiv - men därmed inte nödvändigtvis ur ett samhällsekonomiskt perspektiv. Priskontroller kan appliceras omedelbart. Regeringen kan därmed skapa ett intryck av att den gör någonting - är handlingskraftig - mot en impopulär inflation. Kontroller ger ett konkret och begripligt budskap till allmänheten-väljarna: de stigande priserna skall inte längre få stiga. Inflationen skall stoppas eller åtminstone begränsas genom att den helt enkelt förbjuds. Regeringen kan peka på själva förekomsten av regleringar och hävda att något görs för att bekämpa prisstegringarna.

Priskontrollpolitik ger således omedelbara politiska intäkter medan de politiska kostnaderna inte är märkbara på kort sikt. Dessa skjuts på framtiden och är dessutom betydligt svårare att observera och fastslå som effekter av just prisregleringar. Ofta har själva införandet av priskontroller i syfte att bekämpa inflationen hälsats med tillfredsställelse från snart sagt alla grupper i samhället. Efter en tid förefaller dock entusiasmen och stödet att sjunka. Denna utveckling sammanfattas i appendix 1 som behandlar priskontrollens livscykel.

En generell åtstramningspolitik med målet att reducera inflations-takten har i stort sett det omvända tidsmönstret för de politiska

kostnaderna och intäkterna. En restriktiv konjunkturpolitik får som regel först effekter i form av en stigande arbetslöshet. En nedgång i inflationstakten inregistreras betydligt senare. De ansvariga för den ekonomiska politiken upplever således i början av ett åtstramningsprogram en stigande arbetslöshet och en förhållandevis oförändrad eller t.o.m. en stigande inflationstakt. Detta är ingen önskvärd situation för en sittande regering, särskilt inte kort före ett val. Priskontrollpolitik har således i jämförelse med en restriktiv stabiliseringspolitik - framför allt på kort sikt - klara politiska fördelar. En priskontrollpolitik kan t.o.m. användas som täckmantel för en mer expansiv politik som på sikt ökar inflationstakten.

Genomgången av den svenska prisregleringspolitiken under 1970-talet visar att de selektiva regleringsingreppen har varit starkt påverkade av fördelningspolitiska överväganden. Prisregleringarna har således inte enbart varit ett medel inom stabiliseringspolitiken. Denna fördelningspolitiska tonvikt bör ses som en metod att förstärka det politiska stödet för regleringspolitiken.

APPENDIX 1

PRISKONTROLLENS LIVSCYKEL

Den moderna debatten om den politiska sektorns uppträdande har betonat förekomsten av cykler i efterfrågan på och utbudet av offentliga eller kollektiva varor och tjänster (s.k. public goods). Denna diskussion kan betraktas som ett försök att skapa en dynamisk teori för dessa varor, dvs. att beskriva hur en viss vara kommer att efterfrågas i den politiska processen och hur det politiska systemet utbjuder varan i fråga. Frey (1978a) har en elementär beskrivning av detta cykliska förlopp. Han skiljer på två faser. I den första fasen uppstår en icke-jämviktssituation som bidrar till en politisk efterfrågan på handling. Konsumenterna -väljarna försöker övertyga regeringen och/eller politiska partier att en ökning i utbudet av viss kollektiv vara är önskvärd. En sådan åtgärd skulle öka populariteten för de politiska grupper som stöder en expansion.

I denna fas framhävs fördelarna medan kostnadsaspekten är nedtonad, eftersom fördelningen av kostnaderna är okänd innan ett politiskt beslut har tagits. Det finns vanligtvis också en stor enighet rörande behovet av varan i fråga. Den politiska efterfrågan tvingar regeringen - oberoende av dess inställning till förslaget - att handla. Om den inte gör något alls, finns det en stor risk att den förlorar i väljarstöd. Regeringen och partierna kommer att tendera att vidtaga åtgärder som relativt snabbt har effekter som är synliga för väljarna.

I den andra fasen har det ökade utbudet av den offentliga varan lett till kostnader som börjar bli dominerande, samtidigt som fördelarna inte får samma uppmärksamhet som tidigare. Olika grupper i samhället söker undvika betalningsbördan genom att lägga den på andra. Det ursprungligen relativt enstämmiga stödet för åtgärden i fråga tenderar att försvinna. Regeringen börjar att minska utbudet. I vissa fall har programmet tillskapat en myndighet som har ett egenintresse i verksamheten. Myndigheten söker

under dessa förhållanden stöd hos intressegrupper för en fortsättning av produktionen av den offentliga varan eller tjänsten.

Frey exemplifierar sin diskussion om cykler i offentliga varor med följande fyra områden som han anser gemensamma för industriländerna i väst under efterkrigstiden: (1) U-hjälp, (2) ekonomisk tillväxt, (3) utbildning, forskning och hälsovård och (4) miljöprogram. Han menar att inom dessa områden kan man notera ett cykliskt förlopp med först en kraftig efterfrågan som sedan minskar när kostnaderna visat sig överstiga de fördelar som förväntades av programmen.

Man kan betrakta löne- och priskontroller som en typ av kollektiv vara, som efterfrågas av väljarna och utbjuds av den politiska sektorn. Mycket tyder på att det är rimligt att tala om en livscykel för priskontroller¹⁾. De flesta inkomstpolitiska program som införts i olika industriländer under efterkrigstiden har till en början fått ett positivt mottagande. Den historiska erfarenheten pekar på ett liknande mönster: själva införandet av kontroller möts av ett allmänt gillande. När så småningom kontrollerna visar sig ineffektiva eller inflationstakten minskar avskaffas regleringarna.

1) Se också Posner (1974), som kortfattat diskuterar en livscykel för "administrative regulation". Regleringen och regleringsmyndigheten tillkommer när den lagstiftande församlingen vill lösa ett akut problem. Med tiden tillkommer nya problem och de existerande reglerande förvaltningarna lämnas då att utforma sin verksamhet mer eller mindre självständigt.

APPENDIX 2

Företag som anmälts till regeringen av SPK 1977-1980. De företag som anmälts har enligt SPK i sin prissättning till någon del inkalkylerat kompensation för förväntade kostnadsökningar, minskad volym och/eller löneglidning utöver centrala avtal. Varje anmälan kunde i sig utgöra motiv för en prisreglerande åtgärd.

Varuområde där regeringen infört prisstopp eller högstpriser	Tidsperiod
Betongtakpannor	1977-12-21--1978-10-10
Tegel	1978-01-27--1978-05-03
Planglas	1978-08-04--1978-10-10
Plastgolv	1978-10-24--1979-05-18
Mjukpapper och blöjor	1978-10-24--1979-01-25
Motorbensin, dieselbränsolja, eldningsolja (oljebolagen)	1978-11-18--1980-09-12
Startbatterier	1978-11-18--1979-01-25
Kökssnickerier	1979-03-28--1980-05-16
Kaffe (branschen)	1979-05-19--1980-02-01
Rumsuthyrning	1979-05-19--1979-08-31
Befordran av gods med lastbil i inrikes fjärrtrafik	1979-12-18--1980-12-31
Spånskivor (branschen)	1980-06-28--1980-10-21

Varuområden där regeringen inte infört prisstopp eller högstpriser	Datum då PM upprättats
Fönstersnickerier	1977-11-16
Dagstidningar, abonnemang	1977-11-16
Plåster, våtservetter m.m.	1977-11-22
Stuveritjänster (enstaka enskilda stuveribolag)	1977-11-29
Läkemedel	1977-12-20
Dagstidningar, lösnummer	1977-12-22
Tidningspapper	1977-12-22
Reservdelar	1978-01-30
Bilreparationer	1978-01-30
Likkistor	1978-02-14

Plastgolv	1978-02-20
Transporter av fabriksnya bilar	1978-05-09
Personbilar till återförsäljare	1978-05-11
Veckotidningar	1978-05-22
Dagligvaruhandelns marginaler	1978-05-23
Kartonger	1978-06-05
Papperssäckar	1978-06-06
Kemisk-tekniska produkter	1978-06-21
Amerikanska bilar	1978-07-20
Finpapper	1978-08-18
Bensin o eldningsolja	1978-08-18
Dagligvaruhandelns marginaler	1978-09-06
Lokala lastbilstransporter	1978-09-15
Husvagnar	1978-09-27
Säckar	1978-10-05
Skodetaljhandeln	1978-10-23
Veckotidningar	1978-11-09
Lastbilar	1978-11-13
Journalpapper	1978-12-22
Stearinljus	1978-12-22
Tidningspapper	1979-01-03
Fönstersnickerier	1979-01-03
Finpapper	1979-01-22
Kartong	1979-01-22
Bult och skruv	1979-01-22
Fjärrtrafiktaxor	1979-02-06
Reparationer av radio och TV	1979-02-23
Frisörer	1979-03-01
Tvätterier	1979-03-01
Möbeldetaljhandeln	1979-03-05
Inrikes fjärrtrafik	1979-03-19
Personbilar	1979-04-06
Möbeldetaljhandeln	1979-04-10
Elektriska hushållsapparater	1979-04-23
Personbilar	1979-04-26
Färger och lacker	1979-05-02
Personbilar	1979-05-10
Serietidningar	1979-05-28

Bilreservdelar	1979-05-29
Godstransporter med lastbil i fjärrtrafik	1979-05-29
Veckotidningar	1979-05-30
Dagstidningar	1979-06-08
Personbilar	1979-06-13
Tandkräm	1979-06-21
Tvättmedel	1979-06-21
Färg-TV-apparater	1979-06-25
Fritidsbåtar	1979-06-25
Personbilar	1979-07-03
Husvagnar	1979-07-23
Personbilar	1979-08-15
Plastbåtar	1979-08-15
Spånskivor	1979-08-24
Färg-TV-apparater	1979-09-14
Jordbrukstraktorer	1979-09-19
Personbilar och lastbilar	1979-09-20
Elektriska hushållsapparater	1979-09-26
Godsbefordran med lastbil i inrikes fjärrtrafik	1979-09-26
Tidningen Vi	1979-10-02
Personbils- och lastvagnsdäck	1979-10-12
Godsbefordran med lastbil i yrkesmässig inrikes fjärr- och lokaltrafik	1979-10-12
Veckotidningar	1979-10-12
Byggmaterialhandeln	1979-10-18
Tidskrifter	1979-10-19
Personbils- och lastvagnsdäck	1979-10-23
Personbilar	1979-10-25
Frisörtjänster	1979-10-29
Tvål och schampo	1979-11-15
Jordbrukstraktorer	1979-11-15
Pannor, elvattenvärmare och värmväxlare	1979-11-26
Spånskivor	1979-11-27
Reparations- och underhållsarbeten för motorfordon	1979-11-29
Oljeprodukter	1979-11-30

Tvättmedel	1979-12-10
Veckotidningar	1979-12-19
Personbilar	1979-12-19
Lastbilar	1979-12-21
Husvagnar	1979-12-21
Elektriska kablar och ledningar i grossistledet	1980-01-04
Reparationer av radio- och TV- artiklar	1980-01-25
Logi, maträtter och vissa drycker vid OK Motorhotell	1980-01-25
Entreprenadmaskiner	1980-01-29
Film	1980-01-31
Konfektyrer	1980-01-31
Teleavgifter	1980-02-07
Personbilar	1980-02-08
Vissa kolonialvaror till detaljister	1980-02-14
Spånskivor	1980-02-27
Gods- och persontrafiktaxor	1980-03-13
Veckotidningar	1980-06-10
Inrikes flygtrafik	1980-06-10
Personbilar	1980-06-16
Bilreservdelar och biltillbehör	1980-06-24
Jordbrukstraktorer	1980-06-27
Husvagnar	1980-07-29
Veckotidningar	1980-07-31
Personbilar	1980-08-04
Veckotidningar	1980-08-29
Gods- och persontrafiktaxor samt busslinjetrafikens taxor	1980-08-29
Toalett- och hushållspapper	1980-10-02
Olja och bensin	1980-10-16
Marginalerna i VVS-grossistledet	1980-11-03

REFERENSER

- Alt, J., (1979), The Politics of Economic Decline. Economic Management and Political Behavior in Britain since 1964, Cambridge University Press, Cambridge.
- Blinder, A.S., (1979), Economic Policy and the Great Stagflation, Academic Press, New York.
- Cox, C.C., (1980), "The Enforcement of Public Price Controls", Journal of Political Economy, s. 887-916.
- Frey, B.S., (1978a), Modern Political Economy, Martin Robertson, Oxford.
- Frey, B.S., (1978b), "Politico-Economic Models and Cycles", Journal of Public Economics, s. 203-220.
- Frey, B.S., (1979), "Politometrics of Government Behavior in a Democracy", Scandinavian Journal of Economics, s. 308-322.
- Grayson Jackson, C., (1974), Confessions of a Price Controller, Irwin, 1974.
- Jonung, L., (1980), "Fallet Gullfiber", stencil, Nationalekonomiska institutionen, Lund.
- Jonung, L. och Wadensjö, E., (1979a), "Ekonomi och politik i Sverige", Statsvetenskaplig Tidskrift, s. 111-117.
- Jonung, L. och Wadensjö, E., (1979b), "The Effect of Unemployment, Inflation and Real Income Growth on Government Popularity in Sweden", Scandinavian Journal of Economics, s. 343-353.
- Jonung, L. och Wadensjö, E., (1980), "Den svenska Phillips-kurvan", Skandinaviska Enskilda Bankens Kvartalsskrift, s. 36-47.
- Lindbeck, A., (1975), "Konjunkturer, politik och utlandsberoende", Skandinaviska Enskilda Bankens Kvartalsskrift, s. 49-61.
- Lustgarten, S., (1975), Industrial Concentration and Inflation, Domestic Affairs Studies, American Enterprise Institute for Public Policy Research, Washington.
- Madsen, H.J., (1980), "Electoral Outcomes and Macro-Economic Policies. The Scandinavian Cases", s. 15-46 i P. Whiteley, red., Models of Political Economy, Sage Modern Politics Series, vol. 4, London.
- Mueller, D., (1980), "Power and Profit in Hierarchical Organizations", Statsvetenskaplig Tidskrift, s. 293-302.
- Nixon, R.M., (1978), The Memories of Rickard Nixon, Grosset & Dunlop, New York.

- Paldam, M., (1979), "Is There an Electional Cycle? A Comparative Study of National Accounts", Scandinavian Journal of Economics, s. 323-342.
- Paldam, M., (1981), "A Premature Survey of the Theories and Findings on Vote and Popularity Functions", stencil, Aarhus universitet, under utgivning i European Journal of Political Research.
- Posner, R., (1974), "Theories of Economic Regulation", The Bell Journal of Economics and Management Science, s. 335-358.
- Rydé, K., (1950), "Ekonomi och politik: Konjunkturer och allmänna val till riksdagens andra kammare i Sverige 1896-1948", Statsvetenskaplig Tidskrift, s. 323-326.
- Schuck, P.H., (1979), "Regulation: Asking the Right Questions", National Journal, 28 april. vol. 11, nr 17.
- Schuettinger, R.L. och Butler, E.F., (1979), Forty Centuries of Wage and Price Controls, Heritage Foundation, Washington.
- Schultz, G.P. och Dam, K.W., (1977), "The Life Cycle of Wage and Price Controls", kapitel 4 i G.P. Schultz och K.W. Dam, Economic Policy Beyond the Headlines, Norton, New York.
- Stein, H., (1978), "Price-Fixing as Seen by a Price-Fixer: Part II", s. 113-135 i W. Fellner, red., Contemporary Economic Problems, 1978, American Enterprise Institute for Public Policy Research, Washington.
- Whiteley, P., red., (1980), Models of Political Economy, Sage Modern Politics Series, vol. 4, London.
- Åkerman, J., (1946), Ekonomiskt skeende och politiska förändringar, Lund.